

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Ústav světových dějin

Bakalářská práce

Zuzana Hyhlíková

Odchod Britů z Indie (1945-1947):

Příspěvek ke studiu závěrečného období vlády Britů v Indii

The British Withdrawal from India (1945-1947):

A Contribution to the Study of the Final Period of the British Raj

Praha 2015

Vedoucí práce: PhDr. Jaromír Soukup, Ph.D.

Poděkování

Na tomto místě děkuji vedoucímu mé bakalářské práce, PhDr. Jaromíru Soukupovi, Ph.D., za cenné rady, podnětné připomínky a zejména za čas, který mi věnoval.

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala samostatně a výhradně s použitím citovaných pramenů, literatury a dalších odborných zdrojů.

V Praze dne 6. července 2015

podpis

Abstrakt

Tato práce analyzuje závěrečnou etapu vlády Velké Británie nad Britskou Indií. Zabývá se obdobím od konce druhé světové války po vytvoření dvou dominií, přičemž pojednává i o období před rokem 1945. Klade si za cíl přiblížit postupnou změnu pohledu Británie na Indii. Od přesvědčení o plné závislosti Indie na mateřské zemi došlo k postupnému plánování jejího opuštění. Británie se musela rozhodnout, komu moc v zemi předá. Vize jednotného státu padla spolu s odhodláním Britů předat oblast ne jednomu, ale dvěma politickým uskupením. Díky tomu vznikly v polovině srpna roku 1947 dva nástupnické státy – Indie a Pákistán. Rozhodnutí o dělení země, určování přesných hranic a následky dělení subkontinentu měly dalekosáhlý význam. Ještě v dnešní době se jedná o velice citlivé téma na obou stranách tehdy stanovené hraniční linie.

Klíčová slova: Velká Británie, Indie, 1945-1947, dekolonizace, rozdělení Indie, Britský Rádž, hnutí za nezávislost

Abstract

This thesis analyses the final stage of the British reign in British India. It follows up the period since the end of the Second World War to the creation of the two dominions, whereas it deals also with the era before 1945. This thesis aims to analyse gradual change of opinion in Britain on India. There had been apparent shift of thinking in London from the fully dependence of India on the mother country to the withdrawal from this colony. Britain had to decide who to pass on the power in the country. The vision of the united state came down with the British determination to devolve the area not to one but to two political groups. As a result, two successor states were born in the half of august 1947 – India and Pakistan. Decision to divide the country, determination of strict boundaries and consequences of the division of the subcontinent had far-reaching importance. Nowadays this is very sensitive issue on the both sides of the boundary.

Key words: Great Britain, India, 1945-1947, Decolonisation, Partition of India, British Raj, Independence Movement

Obsah

Úvod.....	6
1. Situace do roku 1945	10
1.1. Divide et impera a cesta k muslimskému separatismu.....	10
1.2. První světová válka	11
1.3. Meziválečné období	12
1.4. Druhá světová válka.....	15
2. Cesta ke svobodnému státu.....	18
2.1. (Po)válečná konference v Šimle.....	18
2.2. Britské a indické volby.....	19
2.3. Kabinetní mise	20
2.4. Stupňování napětí.....	22
3. Cesta ke svobodným státům	24
3.1. Poslední místokráľ.....	24
3.2. Jednání o podobě plánu.....	26
3.3. Mountbattenův plán	29
3.4. Změna data odchodu z kolonie	31
3.5. Radcliffova komise	32
4. Vznik dvou států	35
Závěr	38
Seznam literatury	40

Úvod

Jako přímý důsledek Velkého indického povstání přešly k prvnímu listopadovému dni roku 1858 veškeré závazky Východoindické společnosti na britskou korunu. Britská správa v Indii plně zapustila kořeny a začalo období vrcholného rádze. Aby si Velká Británie svou „perlu impéria“ uhájila, pronikala i do oblastí hraničících s Indickým subkontinentem.¹ Z indické strany docházelo k protestům a hartálům (stávkám) proti koloniální moci, zvláště po událostech, jako byly například Morley-Mintoovy reformy, pokus o rozdělení Bengálska, Amritsarský masakr nebo ničivý hladomor během druhé světové války, který si vyžádal na dva miliony obětí. Roku 1885 vznikl Indický národní kongres a rychle se postavil do čela protestujících Indů nárokujících si větší podíl na vládě v kolonii. Roku 1906 se zrodila Muslimská liga a postupem času se dostala do opozice vůči Kongresu. Po dobu první světové války a po ní si Británie svou moc nad subkontinentem s přehledem udržela. Během druhé světové války se ukázal její odchod z Indie v blízké době nevyhnutelný a započala jednání o tom, kdy a komu moc v zemi přenechá. Nedlouho po zhroucení jednání v Šimle zvítězili v britských volbách labouristé. Dne 20. února roku 1947 oznámil Clement Attlee před britským parlamentem odchod Velké Británie ze své korunní kolonie nejdéle do června roku 1948. Dlouhá desetiletí se hrdý Albion nechtěl Indie vzdát, po druhé světové válce se ale snažil odejít co nejrychleji. Nakonec britská vláda v Indii skončila již uprostřed srpna roku 1947 a na Indickém subkontinentu vznikly dva státy, Indie a Pákistán. Rozdělení země na náboženském základě a jeho důsledky zasadily oběma státům ránu, s níž se nedokázaly vyrovnat dodnes. Hranice států, vytvořené v průběhu července a srpna roku 1947, byly příčinou navazujících válek, dosud nejsou zcela stabilní a i v dnešní době propukají v jejich okolí občas drobné rozbroje.

Bakalářská práce je rozdělena na čtyři kapitoly. V první kapitole se věnuji klíčovému událostem do konce druhé světové války. V tomto období docházelo k postupnému vytváření bariér mezi muslimy a hinduisty, jako bylo například dělení Bengálska v roce 1905, které předznamenalo rozdělení země v roce 1947 mezi dva vznikající státy. Dalším znakem politiky *divide et impera* byly například Morley-Mintoovy reformy, stanovující vytvoření oddělených volebních kurií na základě náboženského vyznání. Vývoj v meziválečném období vyústil v sérii konferencí u kulatého stolu na počátku třicátých let mezi britskými a indickými

---

¹ V letech 1839-1842 a 1878-1880 probíhaly angloafgánské války, roku 1885 britskobarmská válka a na počátku dvacátého století podnikala Británie výboje do Tibetu (1903-1904).

zástupci. Po neúspěchu jednání došlo k zesílení indického odporu až po kampaň *Opustte Indii* na straně jedné a naopak k probritskému chování Muslimské ligy na straně druhé.

Druhá kapitola se zaměřuje na poválečný vývoj a politiku Velké Británie v Indii, která zprvu směřovala ke vzniku jednoho sjednoceného svobodného státu, rozprostírajícího se po celém Indickém subkontinentu, kde měli oficiálně moc Britové. Především se jedná o konferenci v severoindické Šimle, hlavní významné střetnutí místokrále Archibalda Wavella (1883-1950) s politickými představiteli Indie. Během jednání nebyl schopen přinutit soupeřící Indický národní kongres a Muslimskou ligu, aby dospěly k dohodě. Od této doby razila Muslimská liga tvrdou politiku vzniku ryze muslimského státu (i když ji zmínila již dříve), odporující ustanovení jednotné Indie, tedy hlavnímu cíli Kongresu, potažmo Móhandáse Karamčanda Gándhího (1869-1948). Pozornost je dále zaměřena na Kabinetní misi, která byla do Indie vyslána jako poslední snaha o dohodu. Pokusy o kompromis ale opět selhaly na protirečících si požadavcích hlavních politických stran Indie. Britští zástupci zemi již provizorně rozdělili na základě náboženského přesvědčení obyvatel země, stále se však počítalo s federací. Wavell v reakci na opakované ztroskotání rozhovorů začal upřednostňovat vytvoření plánu bez jakékoli konzultace s domorodci.

V třetí kapitole analyzuji roli nového místokrále Louise Mountbattena (1900-1979), který nahradil A. Wavella. Jakmile přijel do Indie, vize jednotného státu se rozplynula, jelikož začal prosazovat zřízení dvou oddělených dominií. Hranice mezi těmito oblastmi měly určit během necelých dvou měsíců komise k tomu povolané, jimž předsedal Cyril Radcliffe (1899-1977). Komise předložily návrh, který měl vzít Indii území na západě i z východě – na západním a východním cípu Indie vznikl Západní a Východní Pákistán. Británie se měla vlády v Indii podle původních plánů vzdát do června roku 1948, nakonec odešla už v polovině srpna předcházejícího roku.

Poslední kapitola popisuje vznik dvou nástupnických států, kterým předala skomírající koloniální velmoc svůj vliv. Zanechala za sebou dva nové státy a s tím spojené problémy. Jednalo se především o obrovskou migraci muslimů z Indie do Pákistánu a hinduistů se sikhy z Pákistánu do Indie, dorozázenou velkou mírou násilí. Dalším z mnoha problémů byly ozbrojené konflikty kvůli sporným hraničním územím.

Téma odchodu Britů z Indie je nejen na východě stále živé a ne všichni autoři k němu přistupují zcela objektivně. Tento problém jsem zaznamenala u velké části publikací. V části děl,² se kterými jsem pracovala, sympatizoval autor více s pozdější Indickou

---

² Srov. např. WOLPERT, Stanley, *Shameful Flight: The Last Years of the British Empire in India*, Oxford 2009.

republikou a jako jeden z hlavních důvodů rozdělení země uváděl neústupnost hlavní postavy Muslimské ligy Muhammada Alího Džinnáha (1876-1948).³ Některé publikace, často muslimských autorů, se naopak kloní na stranu odštěpivšího se Pákistánu a negativně vnímají čelního představitele Indického národního kongresu Džaváharlála Néhrúa (1889-1964).⁴ V jiných případech je v knize patrné protibritské zaměření.⁵

Pramenným základem mé bakalářské práce tvoří 12 svazků *The Transfer of Power 1942-7*, vydaných v Londýně mezi lety 1970-1983. Jedná se o soubor dobových dokumentů z let 1942-1947. Zahrnují mimo jiné korespondenci vůdčích osobností tohoto období (od vyšších státních úředníků či vojenských velitelů po premiéry), zápisy z jednání britského parlamentu, veřejné projevy aj. První čtyři svazky editoval Nicholas Mansergh a E. W. R. Lumby, zbývajících osm Nicholas Mansergh a Penderel Moon.

Sekundární literatura mi pomohla pochopit základní problematiku související s konečným obdobím vlády Britů v Indii. Dějiny od konce Velkého indického povstání po vyhlášení nezávislosti kvalitně analyzují monografie Lionela Knighta (*Britain in India, 1858-1947*, London 2012), Nicholase Owena (*The British Left and India: Metropolitan Anti-imperialism, 1885-1947*, Oxford 2007) a Penderela Moona (*The British Conquest and Dominion of India*, London 1989). Samotný odchod Britů z Indie rozpracovali H. V. Hodson (*The Great Divide: Britain-India-Pakistan*, Karachi 1985) a Stanley Wolpert (*Shameful Flight: The Last Years of the British Empire in India*. Oxford: Oxford University Press, 2009). Z české literatury téma nejvíce reflektuje práce Jaroslava Strnada a kol. (*Dějiny Indie*, Praha 2003), lépe však poslouží jako obecný přehled. Kniha detailně pojednává o dějinách starověku a středověku, moderní dějiny v ní však do větších podrobností autoři neanalyzují. Postupné dělení země včetně složitých jednání o přesných hranicích podrobně rozebírá monografie Jeffa Haye (*The Partition of British India: Arbitrary Borders*, New York 2006).

V práci hojně používám cizích jmen, jejichž přepisy z původního jazyka do češtiny se mohou v jiných publikacích lišit. Hindské a sanskrtské názvy jsem transliterovala přímo z dévanágarí, písma které používá kromě jiných sanskrt a hindština. U arabských názvů jsem vycházela buď z všeobecně přijímaného českého překladu nebo, pokud se termín v české

---

³ M. A. Džinnáh byl jednou z hlavních postav Indického národního kongresu, později Muslimské ligy a otec budoucího Pákistánu.

⁴ Srov. např. ALI, Rabia Umar, *Empire in Retreat: The Story of India's Partition*, Oxford 2012.

⁵ Srov. např. CHHABRA, G. S., *Advanced Study in the History of Modern India I-III*, New Delhi 1971.

literatuře nevyskytuje, jsem je přepsala ze sanskrtu/hindštiny. V cizojazyčné literatuře se tak mohou jména vyskytovat ve zcela jiných variantách.⁶

---

⁶ Například hlavní ministr Bengálska Husain Šahíd Suhrawardí (1892-1963) se v angličtině vyskytuje v podobě Huseyn Shaheed Suhrawardy.

1. Situace do roku 1945

1.1. *Divide et impera a cesta k muslimskému separatismu*

Když poprvé zakotvila anglická loď na Malabárském pobřeží, domorodci v ní neviděli žádnou větší hrozbu. Nájezdníci vždy do Indie přicházeli ze severu od Himálají, nikdy nepřišlo nebezpečí z moře. Britská námořní mocnost však postupně začala ovládat zemi a po sedmileté válce (1756-63)⁷ byla jednoznačně dominantní evropskou velmocí. Začala postupně zavádět svou správu a pronikat hlouběji do subkontinentu i do zaběhlých struktur. Již pod muslimskou nadvládou museli hinduisté platit speciální daň a mnoho hinduistických chrámů bylo zbouráno. Nicméně tyto dvě komunity (muslimové a hinduisté) žily spolu bez větších problémů. Ale za nadvlády Britů se čím dál více odcizovaly – postupně existovaly oddělené volební kurie, vzdělání, tisk, literatura i jazyky.⁸

Jedním z hlavních projevů politiky *rozděl a panuj* byl pokus o rozdělení Bengálska. Tato otázka byla předložena několikrát, ale až místokrál lord Curzon (1859-1925) se v roce 1905 pokusil celou záležitost vyřešit. Sjednocené Bengálsko bylo pro Brity až nebezpečně silné, navíc bylo vnímáno jako centrum sílicí Kongresové strany. Po rozdělení země následovaly rozhořčené série mohutných protestů. Hnutí *svadéší*,⁹ podporující tuzemské výrobky a instituce, bojkotovalo britské zboží (později dokonce všechno britské od již zmiňovaného dováženého zboží po jakoukoli legislativu) a upřednostňovalo domácí produkty jako symbol podpory sjednoceného Bengálska. Demonstrující studenti, zpívající neoficiální hymnu *Bandé mātaram* (Velebím tě, matko), byli trnem v oku koloniální velmoci. K znovusjednocení Bengálska došlo až v roce 1911 společně s přesunem hlavního města ráždze z Kalkaty do Dillí.¹⁰

Po vítězství liberálů ve Velké Británii v roce 1906, nastoupil do funkce ministra pro Indii John Morley (1838-1923), ochotnější k ústupkům.¹¹ Nástupce Curzona, místokrál Minto (1845-1914), dosazený ještě konzervativci, nebyl tímto i jinými kompromisními akty příliš nadšen. Hlavní změnou se stal Zákon o indických radách, schválený v britském parlamentu v květnu roku 1909. Jednalo se o jeden z britských ústupků, radikálními Indy ale označovaný jako nedostatečný. Pozitivní efekt zákona však zastínily některé vyhlášky, které zaváděl

⁷ Více viz WANNER, Michal, *Sedmiletá válka v Orientu*, Praha 2001.

⁸ GOLANT, William, *The Long Afternoon: British India 1601-1947*, London 1975, s. 58.

⁹ Označení hnutí pochází ze sanskrtského *sva* (svůj) + *déša* (země), tedy podpora všeho tuzemského.

¹⁰ DARWIN, John, *The Empire Project: The Rise and Fall of the British World-system, 1830-1970*, Cambridge 2009, s. 203-205, 211.

¹¹ Například v roce 1907 jmenoval do londýnské Indické rady hinduistu Krišnu Góvinda Guptu (1851-1926) a muslima Sajjida Husajna Bilgrámího (1842-1926).

Minto se svými věrnými v Kalkatě a Šimle. Přímé volební právo bylo ale výrazně omezeno na základě majetku a pohlaví. Nakonec tedy v Britské Indii disponovalo voličským právem pouze 0,2 % tehdejší dospělé populace.¹²

Hlavním bodem sporu zákona se nestalo omezené volební právo, ale vznik oddělených volebních kurií pro muslimy. Podle samotného Džaváharlála Néhrúa tento akt „vytvořil kolem muslimů politickou bariéru, která je izolovala od zbytku Indie a změnila proces sjednocování a spojování, probíhající již po staletí“.¹³ Muslimům bylo tedy přislíbeno zvláštní zastoupení místo toho, aby byli voleni společně s kandidáty zbytku Indie. Muslimové ale nebyli jediní, kteří se takto vymezovali. V roce 1919 totiž získali speciální zastoupení ve volbách i sikhové. M. K. Gándhí na počátku třicátých let upozornil, že „Minto-Morleyovy reformy jsou naše zkáza“.¹⁴

1.2. První světová válka

Místokrál lord Hardinge (1858-1944) oznámil v srpnu roku 1914 vstup Indie do války. Prvotní reakce byla vesměs pozitivní. Představitelé Indického národního kongresu¹⁵ vládu také podpořili v naději v následné ústupky z britské strany. Svízelná byla ale situace indických muslimů sympatizujících s Osmanskou říší. Nebyli si jisti, které válčící straně zachovat věrnost. Pomoc korunní kolonie byla obrovská – do bojišť poslala přes milion svých vojáků, dodávala zásoby životně důležitých surovin. V Indii se začala rozvíjet dosud neexistující průmyslová odvětví – vznikla Tata Iron and Steel Company.¹⁶

Dvacátého srpnového dne roku 1917 oznámil nový ministr pro Indii Edwin Samuel Montagu (1879-1924) další směřování indické politiky. Slíbil Indii „postupné rozvíjení samosprávních institucí“ a „pozvolné vytváření zodpovědné vlády ... jako nedílné součásti britského impéria“. Indie se tedy měla stát samosprávnou, typu dominium – tedy tím, o co Indický národní kongres tak dlouho usiloval.¹⁷

Další naději pro stoupence zřízení samosprávné vlády přineslo na počátku dalšího roku Čtrnáct bodů amerického prezidenta Woodrow Wilsona (1856-1924), slibujících například autonomii národů v rámci Rakouska-Uherska. Indie se týkal především pátý bod, zmiňující nestrannou úpravu veškerých koloniálních záležitostí. Zvláště když názor národa

---

¹² STRNAD, Jaroslav et al., *Dějiny Indie*, Praha 2003, s. 787.

¹³ CHHABRA, G. S., *Advanced Study in the History of Modern India. Vol II (1813-1919)*, New Delhi 1971, s. 331-332.

¹⁴ NANDA, Bal Ram, *Gokhale: The Indian Moderates and the British Raj*, Princeton 1977, s. 345.

¹⁵ Indický národní kongres (INC) byl založen v prosinci roku 1885 jako sekulární uskupení, snažil se tedy zahrnovat nejen většinové hinduisty, ale i muslimy a další náboženské minority.

¹⁶ STRNAD, s. 791-792.

¹⁷ DARWIN, s. 348.

kolonizované říše měl mít v budoucích jednáních stejnou váhu jako mínění koloniální velmoci.¹⁸

1.3. *Meziválečné období*

Konec války si vyžádal i úpravu vztahu ke kolonii. Roku 1917 byly vyhlášeny Montagu-Chelmsfordovy reformy a v roce 1919 byly implementovány do Zákona o správě Indie (*Government of India Act*). Zákon měl přinést více samosprávných prvků, pro většinu indických nacionalistů byl ale zklamáním. Členové Kongresu nejednali v reakci na něj jednotně. Nicméně, když zákon vešel v platnost, vyvolal bouřivou reakci. Muhammad Alí Džinnáh se vzdal svého úřadu v radě a Mahátmá Gándhí (1869-1948)¹⁹ vyhlásil celoindický hartál. Tvrdé potlačení nepokojů následovalo v paňdžábském Amritsaru, svatém městě sikhů, 13. dubna téhož roku. Zde bylo v Džalijánválských zahradách na příkaz brigádního generála Reginalda Dyera (1874-1927) bez varování zmasakrováno pokojné shromáždění, včetně žen a dětí. Po tomto tvrdém zásahu, zvaném Amritsarský masakr, se opozice sjednotila jako nikdy předtím.²⁰

V následujícím měsíci se objevila nová hrozba. V souvislosti s pro Brity spíše nevýznamnou 3. angloafgánskou válkou na subkontinentu sílilo chalífátské hnutí.²¹ Obavy o budoucnost chalífátu (osmanský sultán byl zároveň chalífou) vyvstávaly již delší dobu. Zachování této instituce bylo vnímáno jako klíčové pro samotnou existenci islámu. Navíc nyní sílily výzvy k hidžře do Afgánistánu po vzoru Muhammada.²²

Na zasedání Kongresu v Nágpuru v prosinci roku 1920 byl na popud Gándhího přijat „program nespolupráce“. Zahrnoval bojkot všeho britského v plném slova smyslu – od britského dováženého zboží (kampaň *svaděší*) přes volby, soudnictví, tituly a úřady udělené Brity po britské školství.²³ Právě v rámci kampaně *svaděší* podnikl M. K. Gándhí o deset let později i tzv. solný pochod. Nebyl pouze rázným odmítnutím daně uvalené na sůl – daně, která se týkala každého obyvatele země – ale i symbolem hnutí občanské neposlušnosti. Gándhí, tehdy ve svých jednáctidesti letech, dokázal zmobilizovat více než 90 tisíc Indů.

---

¹⁸ President Wilson's Message to Congress, January 8, 1918; Records of the United States Senate; Record Group 46; Records of the United States Senate; National Archives [cit. 2015-02-25].

¹⁹ Bengálský držitel Nobelovy ceny za literaturu Rabíndranáth Thákur (1861-1941) označil Gándhího mahátmá (mahá = velký + átman = duše, to v nás).

²⁰ WALSH, Judith E., *A Brief History of India*, New York 2011, s. 189-191.

²¹ V urdštině a potažmo v hindštině je výraz pro chalífát *chiláfát*. Kromě toho má slovo i jiný význam, a to „opozice“. Nejen z tohoto důvodu bylo chalífátské hnutí součástí odporu proti britskému režimu v Indii.

²² STRNAD, s. 799-199.

²³ CHHABRA, G. S., *Advanced Study in the History of Modern India. Vol III (1920-1947)*, New Delhi 1971, s. 7.

S nimi překonal 240 mil a došel až ke gudžarátskému pobřeží, kde si spolu s dalšími „vyrobil“ sůl.²⁴

Přes všechny protesty měly částečné reformy či ústupky již od Morley-Mintoových reforem z let 1908/1909 až do roku 1947 strategický charakter – udržet moc v Indii tak dlouho, jak jen to bude možné. I to bylo programem konzervativní strany, která dominovala Dolních sněmovně až do roku 1945. Indie byla pro impérium důležitá a byla předmětem častých jednání v londýnském parlamentu. Když se v roce 1929 dostala ke slovu labouristická vláda, zastávala vstřícnější postoj. Místokrál lord Irwin (1881-1959) ve své deklaraci z října 1929 dokonce uvedl status dominia jako samozřejmý důsledek Montaguovy deklarace (1917). V soukromí však potvrdil, že toto stádium není v dohlednu.²⁵

Jako další ústupky je možno vnímat londýnské konference u kulatého stolu. První jednání probíhalo od listopadu 1930 do ledna následujícího roku a předsedal mu labourista Ramsay MacDonald (1866-1937). Dále zde bylo přítomno 16 zástupců britských politických stran, 58 z Britské Indie a 16 za knížecí státy. Účastníci se shodli na zřízení „zodpovědné vlády“ a zahrnutí knížecích států do politického uspořádání země. Druhá konference od září do prosince roku 1931 skončila bezvýsledně, strany nebyly schopné konsenzu. Vzhledem k tomu, že se na konferenci nerozhodlo ani o zastoupení jednotlivých skupin obyvatel v zákonodárných sborech, měl o tomto problému rozhodnout premiér Ramsay MacDonald. Ten vydal v srpnu roku 1932 „Komunální výměr“ (*Communal Award*), v němž přiřkl separátní volební kurie muslimům, sikhům, Evropanům i nedotýkatelným.²⁶ Třetí londýnská konference probíhala v listopadu a prosinci roku 1932, převzala body dohody z Púny²⁷ a mimo jiné se shodla na přiznání volebního práva ženám.²⁸

Po první konferenci u kulatého stolu se v únoru 1931 v Dillí sešel Gándhí s místokrálem lordem Irwinem celkem osmkrát. Z těchto schůzek vyšla 3. března dohoda, která měla být dalším vstřícným krokem místokrále vůči Indii. K těmto rozhovorům se váže ona Churchillova poznámka o Gándhím, jako o fakyrovi, který „poskakuje polonahý po schodišti místokrálova paláce, kde chce vyjednávat jako rovný s rovným se zástupcem krále

---

²⁴ WALSH, s. 206-208.

²⁵ JUDD, Denis, *Impérium: Britská imperiální zkušenost od roku 1765 do současnosti*, Praha 1999, s. 278-282.

²⁶ Bezkastovní (hinduisté) byli v té době nazýváni utlačovaní (depressed classes). MacDonaldův model nedotýkatelným fakticky přiznal status náboženské skupiny v rámci hinduismu, ortodoxní hinduismus je ale jako hinduisty nevnímá, protože stáli zcela mimo prostor čtyř varn (později rozvinutého do systému kast), sama jejich přítomnost byla pro kastovní hinduisty znečišťující. Na jejich situaci je nutno se dívat v kulturním kontextu, kdy podle karmanového zákona byli zatíženi hrůznými skutky z předchozích zrození.

²⁷ Púnský pakt z roku 1932 byl důsledkem Gándhího snahy zrovnoprávnit nedotýkatelné. Zaručil jim rezervovaná místa v zákonodárných sborech.

²⁸ STRNAD, s. 807-809.

a císaře“.²⁹ V ne zcela odlišném duchu se o Gándhím vyjádřil Neville Chamberlain (1869-1940), který byl s Churchillem v rozporu a sám indickou věc podporoval. Ve svém dopisu sestře Hildě popisuje Gándhího jako „odporně vypadající stvoření, bez jakéhokoliv spasitelského rysu ve tváři“.³⁰

Z těchto jednání a z následné Bílé knihy z roku 1933 vzešel o dva roky později Zákon o vládě v Indii (*Government of India Act*). Zákon se měl zavděčit všem, nakonec nebyl přínosem ani pro jednu stranu. Jednalo se o jakýsi náčrt nezávislé Indie, ale podle konzervativních měřítek. V provinciích měla být zřízena plně zodpovědná vláda a v centru diarchie či vláda rozdělená. Voličská základna byla rozšířena na 3 miliony voličů. Zákon se snažil uspokojit i indické muslimy a další menšiny zajištěním pevně vyhrazených volených míst a umožňoval dobrovolné včlenění knížecích států do Britské Indie jako předpoklad budoucí federalizace země. Dalším krokem mohl být už jen status dominia.³¹

Na základě tohoto zákona se konaly v roce 1937 volby, které přinesly drtivé vítězství Indického národního kongresu, podle něhož se jen potvrdilo, že strana zastupuje názory a vůli celé Indie. S jejich vítězstvím ale vzrůstala i obava muslimů ze zřízení rádže (hinduistického státu) – v té době ještě většina muslimů volila Kongres, a ne Muslimskou ligu,³² která v těchto volbách dopadla velmi bídne. S dosazením zástupců Kongresu na provinční posty byla často vina například za nízkou úroveň zdravotnictví nebo neúrodu svalována právě na něj, ne již na britskou stranu.³³

Chiláfátské hnutí sice po reformách Mustafa Kemala Atatürka (1881-1938)³⁴ prakticky zaniklo. Zájem jeho stoupců se přesunul od zahraničních záležitostí k vnitřním problémům Indického subkontinentu – většina začala podporovat myšlenku muslimského státu, tedy vznik Pákistánu. Šovinistické myšlenky vůči jiné náboženské komunitě nebyly v Indii nic nového, ale od 20. let komunalistické nepokoje propukaly čím dál častěji. Mnohdy se původně protibritská revolta zvrhla v pogromy té či oné náboženské komunity, poté následovala odplata strany druhé.³⁵ Situaci nepomohla ani opatření, která v některých

---

²⁹ WALSH, s. 210.

³⁰ ELLINGER, Jiří, *Neville Chamberlain: Od usmírování k válce: Britská zahraniční politika, 1937-1940*, Praha 2009, s. 73-74.

³¹ MOWAT, C. L., ed., *The New Cambridge Modern History: Volume 12: The Shifting Balance of World Forces, 1898-1945*, Cambridge 1968, s. 305.

³² Muslimská liga vznikla v Dháce roku 1906, postupem času se stalo jejím hlavním požadavkem prosazení zřízení samostatného muslimského státu.

³³ JUDD, s. 284-285.

³⁴ M. K. Atatürk zrušil roku 1922 sultanát a o dva roky později i chalífát.

³⁵ Ze strany hinduistů byla velkým podněcovatelem těchto mezináboženských nesvárů strana Hindů Mahásabhá (Hinduistické velké shromáždění), později polovojenská organizace RSS (Ráštrij svajamsévak sangh), která má

provinciích ještěně zavedl Kongres poté, co drtivě vyhrál volby v roce 1937 – například ve Spojených provinciích neumožnil podíl Muslimské lize ve vládě a na jazykové rovině se dokonce objevily tendence vytlačit urdštinu. Není tedy divu, že se mnozí indiští muslimové cítili ohroženi a přiklonili se k myšlence dvou národů (muslimského a hinduistického).³⁶

1.4. Druhá světová válka

Třetího září roku 1939 vyhlásil místokrál markýz Linlithgow (1887-1952) vstup Británie do války s Německem. Indie neměla status dominia, jako například Jihoafrická unie či Australský svaz, a proto ani nemohla ovlivnit, zda svou mateřskou zemi podpoří či ne. Džaváharlál Néhrú, stejně jako mnoho dalších Indů, nesouhlasil s britským appeasementem, a tuto zahraniční politiku Velké Británie hořce odsoudil jako snahu Britů „zlomit Čechům vaz.“³⁷ Mnoho dalších indických intelektuálů vnímalo imperialismus a fašismus jako stejně zkažené a zavrženíhodné ideologie. Podle jejich názoru by se měla Indie držet stranou obou směrů a jít po cestě vedoucí k míru a demokracii. Na rozdíl od toho Gándhí smýšlel jinak – byl pro poskytnutí bezmezné pomoci Velké Británii.³⁸ Sám Néhrú při volbě mezi demokracií a fašismem zvolil demokracii. Po dlouhých jednáních došli 15. září k jasnému závěru: Indie je zcela na straně demokracie a svobody, Británie musí s Indií jednat jako rovný s rovným.³⁹

Zatímco Kongres s postupem války s Británií jen stěží nacházel společnou řeč (velká část kongresistů byla ve vězení), Muslimská liga se svou probritskou rétorikou nijak netajila.⁴⁰ Kongres několikrát vyzval Brity, aby jasně stanovili své (po)válečné cíle. Ale nedostalo se jim odpovědi, na kterou čekali. Poté, co v reakci na to vyhlásil Gándhí v říjnu roku 1940 individuální satjágrahu,⁴¹ začalo hromadné zatýkání a v červnu následujícího roku bylo v celách již přes 20 000 kongresistů.⁴²

Mezitím vedli Japonci úspěšnou ofenzívu v Jihovýchodní Asii. Jelikož nebyli daleko od indických hranic, byly obě strany povolnější ke shodě. V půlce roku 1942 tehdejší ministerský předseda Winston Churchill (1874-1965) vyslal do Indie misi, která by měla nalézt východisko z velmi vypjaté situace. Tímto úkolem byl pověřen labourista lord strážce

---

v dnešní Indii stále velké zastoupení. Naopak vliv Muslimské ligy bývá v této době velmi přeceňován, Liga byla stále ještě elitní organizací.

³⁶ STRNAD, s. 803-804, 810-811.

³⁷ MORAES, Frank, *Jawaharlal Nehru: A Biography*, Mumbai 2007, s. 287.

³⁸ Gándhí ovšem později dovysvětlil, že v rámci jeho názoru ahinsy (nenásilí) se jednalo pouze o morální pomoc, tedy o jedinou možnou.

³⁹ MOON, Penderel, *The British Conquest and Dominion of India*, London 1989, s. 1086-1087.

⁴⁰ Rozdíl obou hlavních představitelů stran je více než zřejmý, například při porovnání jejich zevnějšku. Džinnáh nosil typický evropský oblek, zatímco Néhrú býval oděný do tradičního jihoasijského oděvu zvaného *šérvání*.

⁴¹ Doslovně jde o držení pravdy, spočívající v nenásilném odporu.

⁴² STRNAD, s. 812-813.

pečeti sir Stafford Cripps (1889-1952). Svou úlohu při vyslání této mise jistě sehrály Spojené státy americké v čele s demokratem Franklin Delano Rooseveltem (1882-1945), zastáncem důsledné decentralizace moci impéria. Churchill Rooseveltovi jistým způsobem ustoupil již v Atlantické chartě ze srpna 1941, v jejímž třetím bodu je ukotveno právo každého národu zvolit si formu vlády své země. Přestože Cripps přímo nabídl poválečné vyhlášení dominia, a to včetně nároku muslimů na jejich vlastní samostatné státní zřízení, skončila celá mise nezdarem. Indický kongres se stavěl hlavně proti možnosti odtrhnutí se od unie a Muslimská liga také neprojevila jednoznačný souhlas. Cripps odjel tedy z Indie s nepořízenou, jak sám Churchill předem předpokládal.⁴³

Gándhí požadoval, aby Britové ze země okamžitě odešli. Po dvoudenním projednávání s členy Kongresu spustil 8. srpna roku 1942 svou kampaň Opusťte Indii (Quit India), ve které Brity vyzýval k opuštění jeho rodné země. Reakce vyháněných na sebe ale nenechala dlouho čekat. Do rozbřesku následujícího dne byla většina vůdčích osobností Kongresu pozatýkána a strana sama byla prohlášena za nelegální. Sabotáž však gradovala – organizované skupiny rušily vlakové tratě hromadným odnášením pražců a kolejnic, přestřihávaly telefonní i telegrafní spojení a obrovské davy, čítající tisíce lidí, napadaly vládní budovy, pošty a policejní stanice. Ke konci srpna byla kontrola nad rozbouřenými částmi země obnovena a hnutí Opusťte Indii, jeho nenásilná či násilná část, bylo potřeeno.⁴⁴

Válečný ministerský předseda Winston Churchill v Druhé světové válce vyjádřil svou rozhořčenost nad tím, jak „se Kongresová strana zavázala provádět agresivní politiku ... a v rozsáhlých oblastech na venkově se rozšířilo davové násilí“.⁴⁵ Ještě více ho rozčílila podpora generalissima Čankajška, vyjádřená povstalým Indům. Generalissimus byl již ve Spojených státech uznávaným bojovníkem za svobodu Asiatů a právě po podpoře USA Velká Británie tak prahla. Churchill pak dodal, že nedlouho po zatčení vedení kongresové strany povstání samo utichlo a tím pádem dokázalo jediné. „Vliv kongresové strany na masy Indů je zanedbatelný, poněvadž v jejich řadách převládl strach z japonského vpádu a většinou se obraceli ke králi-císaři, aby je chránil.“⁴⁶

Na indické politické scéně zavládlo vakuum, vyvolané uvězněním mnoha kongresistů. Právě to se pokusila vyplnit Muslimská liga, nyní v čele s M. A. Džinnáhem. Zvláště poté, co do funkce místokrále nastoupil polní maršál sir Archibald Wavell, spolupráce mezi korunou a indickými muslimy monumentálně vzrostla (například vláda finančně

---

⁴³ JUDD, s. 331-332.

⁴⁴ MOON, Penderel, *The British Conquest and Dominion of India*, London 1989, s. 1114-1117.

⁴⁵ CHURCHILL, Winston, *Druhá světová válka: IV. díl, Karta se obrací*, Praha 1994, s. 507.

⁴⁶ Tamtéž, s. 508.

podporovala časopis Muslimské ligy Dawn). V té době se tato strana systematicky snažila přetáhnout muslimské voliče Kongresu a jejím konečným cílem byl vznik ryze muslimského státu.⁴⁷

Situaci nepřispěl ani obrovský hladomor, který se za války přehnal Bengálskem. V Indii často býval hladomor spojen s pozdním příchodem monzunů a jinými přírodními faktory. Tentokrát tomu tak ale nebylo. Hlavním důvodem bylo dodávání místních plodin britské armádě a problémy s dostupností důležité suroviny, rýže. Nejen, že se přerušil dovoz z Barmy, ale navíc byla rýže nadměrně napadená. Britská vláda neměla stav pod kontrolou a ztráty na životech se odhadují na jeden až tři miliony obyvatel.⁴⁸

---

⁴⁷ JUDD, s. 332-333.

⁴⁸ WALSH, s. 215.

2. Cesta ke svobodnému státu

2.1. (Po)válečná konference v Šimle

Boje v Evropě sice skončily, ale v Asii bylo ke složení zbraní zatím daleko. Přestože bylo jasné, že status dominia Indii v dohledné době nemine, snažila se mateřská země se svou kolonií v posledních měsících války vyjednávat z pozice síly. Lord Wavell svolal konferenci do severoindické horské Šimly na 25. června roku 1945. Na 21 politiků, včetně Gándhího a Džinnáha, zde jednalo o složení výkonné rady (*Executive Council*). Problém byl v přesvědčení Muslimské ligy. Od počátku nebyla ochotna souhlasit s ničím kromě Pákistánu (tedy vytvoření vlastního autonomního státu), jelikož jakákoliv centrální vláda by byla s ideou Pákistánu v přímém rozporu a jakákoliv další jednání vnímala jako krok zpět. Džinnáh ale opustil vizi okamžitého vzniku Pákistánu, a tak se zdálo, že na některé požadavky přistoupí. Dále však žádal různé ústupky typu zřízení jakési pojistky, která by ochránila majoritní muslimy před rozhodnutím rady. A stejně jako v jiných otázkách mu i v této místokrál ustoupil. Přesto Džinnáh stále opakoval, že nemůže s mnoha body jednání souhlasit, a tak Wavell konferenci jednoduše ukončil. Pokračovat v rozhovorech se mu zdálo zbytečné.⁴⁹

Wavell bral veškerou vinu za neúspěch vyjednávání na svá bedra. Možná z čistě diplomatického důvodu, nebo aby zabránil zostuzení Džinnáha jako štváče, který překazil Indii možnost získat okamžitý vliv v obnovené místokrálově výkonné radě. Místo postupného vytváření svobodné Indie se situace navrátila do slepé uličky.⁵⁰

Moc Muslimské ligy v regionech byla v té době poměrně slabá, ale po konferenci její prestiž začala okamžitě růst. Výsledky jednání navíc ukazují skutečnost, že stejně jako Muslimská liga s Kongresem, tak byli muslimové a hinduisté v pohledu na další směřování své země nesmiřitelní. Vize jednotné Indie a Pákistánu si přímo protiřečily a dříve či později si Británie musela mezi těmito stranami vybrat.⁵¹ Britové selhali ve vytvoření nové Indie s okázalostí a postupně byli čím dál nedočkavější opustit svou kdysi perlu impéria. Nejen, že neměli pod kontrolou budoucí osud politiky země, dokonce, jak se později dokázalo, nedokázali ani zajistit v zemi mír a pořádek.⁵²

---

⁴⁹ HODSON, H. V., *The Great Divide: Britain-India-Pakistan*, Karachi 1985, s. 120-128.

⁵⁰ WOLPERT, Stanley, *Shameful Flight: The Last Years of the British Empire in India*, Oxford 2009, s. 85.

⁵¹ HODSON, s. 120-128.

⁵² HUTCHINGS, Francis G., *India's Revolution: Gandhi and the Quit India Movement*, Cambridge 1973, s. 286-287.

2.2. *Britské a indické volby*

Situace se změnila i v Londýně, kde ve volbách do dolní sněmovny v červenci 1945 zvítězili s přehledem labouristé. Jejich vláda měla v té době plné ruce práce s vlastní poválečnou sociální i ekonomickou situací a příliš málo sil na to, aby se zabývala indickými problémy. Snažila se obhájit upřímnost a důslednost svých přesvědčení před britským veřejným míněním, místo toho, aby se pokusila nalézt řešení složité indické otázky. Její záměry ohledně Indie byly jasné – Británie opustí Indii pokud možno důstojně, přičemž vyjednávání bude probíhat takovým způsobem, aby se politická elita země neobrátila proti koruně a umožnilo se tak setrvání Indie ve Společenství (*Commonwealth*). Vláda samotná byla ale příliš netrpělivá na to, aby se zbavila asijského břemene se ctí. Frázemi typu „nejbližší možné datum“ nebo „tak rychle, jak to jen složitost situace dovolí“ se snažila přimět samotné Indy, aby si v této situaci uvědomili svou vlastní zodpovědnost. Přestože náboženské nepokoje byly již za její vlády, nepřipouštěla si jakoukoli vinu za následky dělení subkontinentu, protože dala Indům na výběr, zda chtějí vytvoření jednoho či dvou států.⁵³

Vyjednávat chtěli ale labouristé až po všeobecných volbách s novými zástupci země. Pozice Muslimské ligy byla silná – v ústředním zákonodárném shromáždění (*Central Assembly*) získala totiž všechna křesla vyhrazená pro muslimy a v provinčním (*Provincial Assembly*) naprostou většinu (446/495). Kromě Severozápadních pohraničních provincií, kde část muslimských křesel připadla Kongresu, byly ostatní politické strany zastupující muslimy politicky eliminovány. Největšího úspěchu dosáhla Muslimská liga v Paňdžábu – v roce 1937 získala totiž pouze jedno křeslo a o 9 let později ovládla naprostou většinu.⁵⁴ Začalo být zřejmé, že Liga zastupuje muslimy, stejně jako za Kongresem stojí většinové hinduistické obyvatelstvo. Konfrontace obou stran byla zřejmá a rozdělení země se stávalo čím dál reálnějším.

Dobu rozvířila vzpoura indického námořnictva v únoru 1946 v Bombaji. Jednalo se o první větší otevřený odpor obranných sil na politické bázi od Velkého indického povstání v roce 1957. Nespokojenosti se šířily ve vojenských kruzích a odtud přecházely do širšího okolí. Povstání se šířilo od jednotek R.A.F. z Dum Dum letiště poblíž Kalkaty, poté následovala hladová stávková a další nepokoje. Vrchol protestů se projevil vzbouřením

---

⁵³ GOLANT, William, *The Long Afternoon: British India 1601-1947*, London 1975, s. 221-222.

⁵⁴ MOON, Penderel, *The British Conquest and Dominion of India*, London 1989, s. 1144-1145.

námořnictva v Bombaji 18. února. Britové se pouze utvrdili v tom, že by již neměli být závislí na indické armádě, aspoň do doby, než bude problém indické nezávislosti obstojně vyřešen.⁵⁵

2.3. *Kabinetní mise*

Britský premiér ohlásil 15. března roku 1946, že Indie v blízké době získá status dominia.⁵⁶ Labouristé stále doufali ve vytvoření jednotné Indie a jen neochotně jednali o možném Pákistánu. Již kolem poloviny ledna navrhl ministr pro Indii a Barmu Frederick W. Pethick-Lawrence (1871-1961) vyslání tříčlenné delegace, která by v Indii s místními zástupci vyřešila již tak problémovou situaci. Kromě jeho osoby zahrnovala tato skupina i Richarda Stafforda Crippse a ministra námořnictva Alberta V. Alexandera (1885-1965). Na konci února se všichni sešli u Attleeho v Chequers, aby se vyvarovali chyb, které způsobily nezdárný konec předchozích dohod, kdy Britové navrhli jednu možnou variantu, kterou nakonec ani jedna strana neschválila. Dne 23. března dorazili do Karáčí, aby jednali o budoucnosti země.⁵⁷

Pozice při vyjednávání byla znatelně ovlivněna výsledkem nedávných voleb, na který byla aplikována měřítko britské politiky. V britských všeobecných volbách je několika stranám přisouzen trvalý poměr sil na celých pět let, během nichž si mohou své voliče naklonit nebo o ně naopak přijít. Tyto indické volby byly jen odrazem toho, jaká strana v onu dobu více utužovala jinak dost proměnlivé pozice. Doba, kdy se konaly, byla zcela určující. Došlo tak kupříkladu k výraznému oslabení Paňdžábské unionistické strany (*Punjab Unionist Party*). Vznikla zde jasná diverzifikace – buď Kongres nebo Muslimská liga, jejíž pozice byla v porovnání s minulými volbami mnohem silnější. Džinnáh sice souhlasil s vyjednáváním s Gándhím, ale již po pár dnech bylo zjevné, že je nemožné přimět ho k souhlasu s čímkoli jiným než s prázdnými frázemi. A čím více odmítal kompromis a lpěl na svých striktních požadavcích,⁵⁸ tím větší měl moc a podporu. Dostalo se mu jen potvrzení skutečnosti, ve kterou byl přesvědčen – Britové nikdy nepředají moc nad subkontinentem pouze Kongresu.⁵⁹

Britští zástupci došli k závěru, že vznik Pákistánu není žádoucí. Vyžadoval by dělení Bengálska a Paňdžábu, ztráta Kalkaty by byla obrovskou nejen ekonomickou ranou pro

---

⁵⁵ CHHABRA, G. S., *Advanced Study in the History of Modern India. Vol III (1920-1947)*, New Delhi 1971, s. 144.

⁵⁶ STRNAD, s. 815.

⁵⁷ WOLPERT, s. 100.

⁵⁸ Džinnáh požadoval, aby členem centrální vlády mohl být jen takový muslim, který byl nominován Ligou. To by znemožňovalo zastoupení muslimů z Kongresu a prakticky by z každého muslima ve vládě dělalo přívržence vzniku muslimského státu.

⁵⁹ HODSON, s. 134-135.

východ a z ekonomických důvodů se nehodilo ani oddělení Severozápadních pohraničních provincií, které byly hospodářsky slabší. Místo toho nabídli federalizaci země na tři skupiny, knížecí státy byly přiděleny k přilehlým oblastem. Ve skupině A byly zahrnuty provincie s většinovým hinduistickým obyvatelstvem – jednalo se o Madrás, Bombaj, Centrální provincie, Urísu Spojené provincie a Bihár. Ve skupině B byly obsaženy státy většinově muslimské na západě – Sindh, Paňdžáb a Severozápadní pohraniční provincie a Balúčistán. Skupina C obsahovala Bengálsko s muslimskou a Ásám s hinduistickou většinou.⁶⁰

Plán Kabinetní mise byl založený na rozdělení menšinových skupin v oblastech, kde dominují muslimové. Vycházel z cenzu z roku 1941 a snažil se brát na vědomí zájmy všech komunit, jak jen to bylo možné. Měla vzniknout Indická unie (*Union Of India*) se sídlem v Dillí, zaštiťující nadnárodní záležitosti jako byla společná obrana nebo zahraniční politika. Měla mít společné ústavodárné a zákonodárné shromáždění, ale lokální záležitosti se měly řešit na provinčních shromážděních. Nově vzniklé ústavodárné shromáždění se mělo skládat ze 14 členů v poměru 5:5:3. Po pěti křeslech měla Liga s Kongresem a zbylá 3 obsadili nedotýkatelní, sikhové a ostatní skupiny. Šestnáctého červnového dne roku 1946 byl poměr upraven na 5:5:4. Potíž byla v tom, že Kongres odmítal rozdělení území, Liga oproti tomu dokonce vyžadovala dvě oddělená shromáždění, která by pracovala na nové konstituci. Nově ustanovená prozatímní vláda měla být fakticky koalicí, zastoupenou jak Kongresem, tak Ligou i jinými dílčími subjekty.⁶¹

Problémem byla mimo jiné pozice sikhů v Paňdžábu, zahrnutých do skupiny B s muslimským obyvatelstvem. Sikhové se považovali také za samostatný národ a nárokovali si tedy i svůj vlastní stát, Khálistán (čistý stát, stát obývaný sikhy), který by pomohl ochránit práva jejich komunity. Obávali se na jedné straně většinových hinduistů a na straně druhé muslimů, ke kterým mnoho z nich cítilo tradiční nevraživost již od dob Mughalů. Doufali také, že je koloniální vládce odmění za jejich věrnou službu v armádě. Jako reakci na kabinetní misi sikhská strana Akálí Dal formulovala své požadavky, v nichž oblast Paňdžábu považovala za svůj rodný kraj spjatý s jazykem, tradicí, historií a kulturou.⁶² Britové nechtěli tuto problematiku řešit. Této otázce se v 80. letech ne zrovna šťastně pokusila čelit Indira Gándhiová (1917-1984), přičemž její tvrdý zásah v Zlatém chrámu v Amritsaru byl mimo jiné příčinou jejího pozdějšího násilného úmrtí.

---

⁶⁰ STRNAD, s. 815-817.

⁶¹ PANIGRAHI, D. N., *India's Partition: The Story of Imperialism in Retreat*, New York 2004, s. 276-277.

⁶² TATLA, Darshan Singh, *The Sikh Diaspora: The Search for Statehood*, Seattle 1999, s. 19.

2.4. Stupňování napětí

Kabinetní mise se sice dostala hlouběji než samotný Cripps před dvěma lety, nicméně nebyla schopna překlenout propast mezi Ligou a Kongresem a dospět k finální dohodě. Ve snaze pohnout se z mrtvého bodu pozval místokrál na 16. června pět reprezentantů Kongresu, pět představitelů Ligy a po jednom zástupci z řad pársů, indických křesťanů, sikhů a nedotýkatelných, aby se podíleli na vytváření prozatímní vlády. Obě velké strany kupodivu souhlasily s návrhem na vznik ústavodárného shromáždění, ale Kongres odmítal být součástí nově ustanovené vlády, jelikož si v ní Liga prosadila, že zástupci muslimů musí být výhradně stoupenci Ligy. Bezvýchodnost situace vyřešil místokrál oznámením vypsání voleb do ústavodárného shromáždění. Výsledky ale situaci příliš neulehčily. Kongres získal 204 z 213 obecných křesel a Liga 73 ze 79 muslimských, v regionech C měla Liga přesnou polovinu (35 ze 70) a v oblastech B měla dokonce většinu (19 z 35).⁶³

S ohledem na příznivé výsledky voleb vzala Liga dřívější přijetí závěrů kabinetní mise na konci července zpět. Nedlouho poté vyhlásila na pátek 16. srpna Den přímé akce (*Direct Action Day*) na podporu zřízení nezávislého muslimského státu. Muslimové neměli pracovat, ale scházet se ve své komunitě a probírat řešení závažné situace. Akce se nejdříve podobala generální stávce, velice rychle se proměnila v mohutné nepokoje a fyzické útoky na hinduisty, kteří vzápětí násilnosti opláceli. Tyto bouře za sebou zanechaly tisíce mrtvých, ještě větší počet lidí bez střechy nad hlavou a přenesly se z Kalkaty do okolních oblastí. Situace byla o to horší, že v onen den byla veškerá bengálská policie mimo službu. Předseda Muslimské ligy předem požádal bengálského guvernéra sira Fredericka Burrowse (1887-1973) o volno pro celý policejní sbor, „aby se v onen den předešlo problémům“, a guvernér žádosti vyhověl. Nejvíce zarážející na celé skutečnosti je, že ani Wavell (kterému se se záležitostí guvernér předem svěřil) necítil závažnost a naléhavost situace.⁶⁴ Přesto byl srpen roku 1946 jen malou předzvěstí hrůz, kterým musela země za rok čelit.

Wavell se pokusil o znovuzapojení Ligy a nabídl přímo Džinnáhovi vstoupit zpět do prozatímní vlády a ústavodárného shromáždění. Ten jeho návrh přijal. Nejednalo se však o obnovení vyjednávání. Džinnáh nepřišel do vlády proto, aby vyjednal kompromisy, jak by si nejen místokrál přál. Šlo o pouhý pragmatismus a vypočítavost, zamýšlel především hájit zájmy muslimů. Chápal Néhrúa coby premiéra a nechtěl mu přenechat centrální vládu. Když

---

⁶³ EHRMANN, Winston W., Post-War Government and Politics of India, in: *The Journal of Politics*, Vol. 9, No. 4, s. 680.

⁶⁴ WOLPERT, s. 119.

se 25. října zástupci Ligy ujali úřadu, veřejnost to přijala se značnou úlevou. Komunalistické nepokoje v ulicích však neměly konce. V polovině října, když byl návrat Ligy do vlády již dohodnut, začali muslimové ve východním Bengálsku zuřivě napadat své hinduistické sousedy a vraždy, zhářství a násilné konverze propukaly v obrovském měřítku. V jiných městech, ve kterých dominovali hinduisté (např. ve Spojených provinciích), byla naopak muslimská populace zcela vyhlazena. Bihár zasáhla obrovská chudoba a násilí zde zuřilo v obrovské míře – tisíce muslimů byly zavražděny a 400 tisíc bylo postiženo násilnostmi nebo bylo nuceno opustit své domovy.⁶⁵ Indie se ocitla na pokraji občanské války. Násilí se snažili zmírnit někteří zástupci obou hlavních stran, když společně navštěvovali nejvíce postižená města. Přes naléhavost situace Džinnáh nevystupoval vstřícněji a zarputile se snažil prosadit své požadavky. I z tohoto důvodu se začala potenciální vládní koalice rychle dělit na dva bloky, usilující o dosažení neslučitelných cílů.⁶⁶

Přesto lze chápat zapojení obou stran do společných diskuzí za posun správným směrem. Na počátku prosince, ještě před prvním zasedáním ústavodárného shromáždění, přijeli zástupci Indie do Londýna ve složení Džinnáh, Lijákat Alí Khan (1895-1951), Néhrú a Sardár Baldév Singh (1902-1961). Postupně s Attleem a všemi třemi britskými reprezentanty nedávno skončené kabinetní mise probírali možnosti dalšího vývoje. Wavell zde prosazoval svůj nový návrh známý jako *Breakdown Plan*,⁶⁷ v rámci něhož by Británie odešla z Indie ve stanoveném čase bez předchozí dohody s Indy. Byl to drsný způsob, jak Indy přinutit k vzájemné dohodě do vymezeného termínu. Plán měl být aplikován v případě velkého chaosu v zemi i při neúspěšném vyjednávání. Snahy o dohodu opět nikam nevedly. Džinnáh i Néhrú byli vůči sobě navzájem podezřívaví a neschopní kompromisu. Naděje na vytvoření koaliční vlády se definitivně zhroutila a Wavell ještě netušil, že to předznamenalo i jeho pád.⁶⁸

---

⁶⁵ KHAN, Yasmin, *The Great Partition: The Making of India and Pakistan*, New Haven 2007, s. 70-71.

⁶⁶ MOON, Penderel, *The British Conquest and Dominion of India*, London 1989, s. 1156-1159.

⁶⁷ Místokrál Wavell vytvořil 7. září nový návrh, označený *Breakdown Plan*. Udával již přesné datum odchodu Britů z Indie na 31. března 1948 a nebyl podmíněn dohodou s Indy, spíše s ní nepočítal. Moc měla být přenechána Kongresu v oblastech, kde politicky dominoval, a Lize v oblastech s muslimskou většinou, tedy v západním a východním cípu země.

⁶⁸ THOMAS-SYMONDS, Nicklaus, *Attlee: A Life in Politics*, London 2010, s. 172-4.

3. Cesta ke svobodným státům

3.1. *Poslední místokrál*

Zatímco Wavell zůstal v Londýně a prosazoval svůj *Breakdown plan*, Clement Attlee byl již rozhodnutý, že ho musí nahradit. Na tento post se nabízel Stafford Cripps, který Indii dobře znal, ale už dvakrát svou šanci promarnil. Ministerský předseda nabídl 18. prosince pozici místokrále lordu Louisi Mountbattenovi,⁶⁹ bratranci krále Jiřího VI. (1895-1952). Mountbatten byl premiérovým návrhem sice zaskočen, ale přijal ho. Stafford Cripps se mu nabídl jako pomocník v neznámém prostředí, on ale nechtěl být v jeho stínu a pod jeho rozkazy. Protože ale pomocnou ruku v indických záležitostech potřeboval, zvolil si za osobního tajemníka George Abella (1904-1989). Aby zůstal v kontaktu s Churchillem a toryi, rozhodl se mít na blízku generála Hastingse Lionela Ismaye (1887-1965). Zbytek jeho konzultantů tvořili jeho přátelé a blízcí známí jako například kapitán Ronald Vernon Brockman (1909-1999) nebo Alan Campbell-Johnson (1913-1998).⁷⁰

Ministerský předseda učinil 20. února 1947 v Dolní sněmovně závazné prohlášení ohledně indické politiky. Zmínil, že záměrem britské vlády je předat vládu nad Indickým subkontinentem na základě závěrů Kabinetní mise zveřejněných v květnu roku 1946. Na základě toho, že se již zmíněná mise v Indii snažila po více než tři měsíce s Indy projednávat tuto situaci, „měl by být přenos síly uskutečněn hladce a rychle.“⁷¹ Budoucí indická ústava měla být sestavena ústavodárným shromážděním, složeným z reprezentantů všech indických skupin. Podotknul, že velké rozdíly názorů mezi Indy samotnými znemožňovaly akceschopnost ústavodárného shromáždění. „Vláda Jeho Veličenstva si přeje vyjasnit, že je jejím jasným záměrem učinit nezbytné kroky k uskutečnění přenosu moci do zodpovědných indických rukou ne déle než v červnu 1948.“⁷² A pokud nebude v dohlednu vypracování ústavy ústavodárným shromážděním do onoho klíčového data, vláda Jejeho Veličenstva bude muset sama rozhodnout, komu moc v Indii předá. Jak již výslovně určila Kabinetní mise, knížecí státy nemají spadnout pod nadvládu žádné vlády Britské Indie, jejich

---

⁶⁹ Lord Mountbatten měl německé kořeny a své původní jméno Battenberg odložil kvůli protiněmeckému citění za první světové války. Od roku 1943 sloužil jako vrchní velitel spojeneckých jednotek jihovýchodní Asie a již v březnu onoho roku se spolu s manželkou Edvinou setkal s Něhrúem, ve kterém našel svou spřízněnou duši.

⁷⁰ WOLPERT, s. 129-130.

⁷¹ Indian Policy: Statement of 20 February 1947. in: MANSERGH, Nicholas – MOON, Penderel, eds., *The Transfer of Power 1942-7: vol. IX The Fixing of a Time Limit, 4 November 1946 - 22 March 1947*, London 1980, s. 773.

⁷² Tamtéž, s. 773.

vztahy mají být později upraveny smluvně.⁷³ Tímto projevem Attlee poprvé oznámil konkrétní datum odchodu Britů ze své korunní kolonie.

Ve stejnou dobu Attlee také ohlásil nahrazení Wavella sebevědomým Mountbattenem. Lord Archibald Wavell nerezignoval, ale byl propuštěn a důvody stále nejsou zcela zřejmé. Rozdíl mezi oběma muži byl markantní. Wavell si nikdy nezískal oblibu mezi kongresisty a mnohými labouristy, kteří byli povětšinou nakloněni spíše Kongresu, byl možná neprávem nařčen, že stojí příliš na straně Muslimské Ligy a podporuje hlavně jejich představu budoucnosti země. Pokud chtěla Británie odejít ze své kolonie se ctí, postarší lord Wavell nebyl člověkem na správném místě. Naopak pohledný Mountbatten v nejlepších letech nemohl být alespoň v tomto směru pravděpodobně lepší volbou.⁷⁴

I sám Winston Churchill choval k Mountbattenovi jisté sympatie, svým způsobem si byli oba muži podobní. Ve zprávě tehdejšímu indickému místokráli z 24. srpna 1943 Churchill oznamoval zřízení velitelství v jihovýchodní Asii, do jehož velení navrhl právě Louise Mountbattena. Mimo jiné uvedl, že „Mountbatten pro ni (funkci velitele) má jedinečné předpoklady, poněvadž je důvěrně zasvěcen do problematiky všech tří složek ozbrojených sil a obojživelných operací ... Mountbatten je skvělý organizátor a zároveň muž, který překypuje energií a odvahou“.⁷⁵

Když se 5. března sešla Dolní sněmovna, aby probrala indickou otázku, nejistota a pochybnosti byly všudypřítomné. Stafford Cripps vznesl námitku, že doba, během níž se má rozhodnout o budoucnosti 400 milionů obyvatel země, je příliš krátká. I bývalý člen Churchillova válečného kabinetu John Anderson (1882-1958) se obával, že odchod Britů z Indie bude příliš ukvapený. Podobně jako mnozí jiní nedokázal pochopit, jak vůbec mohlo být určeno přesné datum britského odchodu, když ani nebylo rozhodnuto, jakým způsobem dojde k přenesení moci. A maje zkušenosti bengálského guvernéra upozornil, jak komplikované by mohlo být eventuální dělení již tak příliš problematické oblasti. Navrhoval, aby bylo ono koncové datum odvoláno, nebyl však vyslyšen. Následujícího dne tvrdě vystoupil proti způsobu vedení indické politiky také opoziční politik Winston Churchill. Zatvrdělý oponent Indického národního kongresu přirovnal ono klíčové datum ke gilotině. Vyjádřil údiv nad existencí názoru, že se propast mezi hinduisty a muslimy, zející po tisíc let,

---

⁷³ Indian Policy: Statement of 20 February 1047, in: MANSERGH, Nicholas – MOON, Penderel, eds., *The Transfer of Power 1942-7: vol. IX The Fixing of a Time Limit, 4 November 1946 - 22 March 1947*, London 1980, s. 773.

⁷⁴ MOON, Penderel, *Divide and Quit*, Berkeley-Los Angeles 1962, s. 65.

⁷⁵ CHURCHILL, Winston, *Druhá světová válka: V. díl, Kruh se uzavírá*, Praha 1995, s. 94.

během pouhých čtrnácti měsíců překlene. Přesto Attleeho politika prosazující rychlé opuštění kolonie zvítězila v Dolní sněmovně většinou 337 ku 185 hlasům.⁷⁶

3.2.   *Jednání o podobě plánu*

Mountbatten dorazil do Dillí 22. března 1947 a o dva dny později formálně nastoupil do funkce nového místokrále. Hlavními zástupci země, s nimiž jednal, byl Néhrú s Gándhím v pozadí za Kongres a Džinnáh za Ligu. Néhrú byl však často vznětlivý a dokázal se rozlítit kvůli maličkostem. Přesto měl k němu Mountbatten sám i jeho manželka Evelin velice blízko a stali se přáteli. Vztah s Džinnáhem byl naopak velmi chladný a odměřený. Džinnáh byl čím dál tvrdohlavější a vzpurnější, postupně začal odmítat jakýkoliv návrh. Mountbatten podotknul, že se nesetkal s méně rozumným mužem, s nímž by bylo vyjednávání tak obtížné, a nedokázal pochopit, jak může člověk jako on, postrádající špetku zodpovědnosti, třímat v rukou takovou moc. S Gándhím nebylo jednání také zrovna jednoduché. Nedokázal se totiž do poslední chvíle vyrovnat s dělením Indie, navíc pod záštitou Britů. Když už se měla Indie rozdělit, měli si o tom rozhodnout sami obyvatelé země, kterých se to týkalo, ne cizí vládci, kteří často neměli o problémech země ani potuchy. Místokrál se dokonce obával, že by mohl Gándhí na poslední chvíli překazit jeho plán, a proto se ho snažil různými způsoby udržet v co nejlepší možné náladě. Po zformování prozatímní vlády přešel hlavní vliv na mínění kongresistů na Néhrúa a Vallabhahái Patéla (1875-1950). Gándhí se začal věnovat především obnovení míru v oblastech, v nichž propukaly náboženské nepokoje. Pokud byl Wavell tedy nařčen z preferování Ligy, Mountbatten byl naopak kritizovaný za nadměrnou náklonnost Kongresu.⁷⁷

Jednotná Indie byla jasným záměrem britské vlády, ale také jejím neuskutečnitelným přáním. Přicházela však v úvahu pouze v případě výrazného posílení centrální vlády, která by zvládla zabránit bolestivému oddělení oblastí s muslimskou většinou. Vystávala naděje na udržení dobrých vztahů bývalé kolonie a Británie (zvláště v neklidné době počátku polarizace světových sil) a silná vláda by také dokázala vytvořit pouto mezi britskou Indií a knížecími státy. Pokud by se neodštěpily většinově muslimské oblasti, šance dalšího územního štěpení by byla výrazně zmenšena a knížecí státy by se nejspíše pokojně připojily k Unii. Integrita země by tedy zůstala nedotčena a přesun moci mohl proběhnout bez ztrát na životech a komunalistického násilí. A to bylo také jedním ze záměrů Kabinetní mise a také důvod

---

⁷⁶ WOLPERT, s. 131-132.

⁷⁷ MOON, Penderel, *The British Conquest and Dominion of India*, London 1989, s. 1171-1172.

zřízení prozatímní vlády, která měla převzít funkci dominantního reprezentanta subkontinentu.⁷⁸

Dokud nepřijel Mountbatten do Indie, vláda stále doufala v odvrácení dělení Bengálska a Paňdžábu. Nový místokrál však během několika týdnů došel názoru, že by dělení země přineslo východisko z tak dost krizové situace. Přijel sice s instrukcemi jednat na základě plánu Kabinetní mise, ale shledal její závěry zastaralými. Atmosféra se zdatně zhoršila. Džinnáh již od počátečního setkání 5. dubna zarytě prohlašoval „chirurgickou operaci“ Indie (*surgical operation*) za jediné možné řešení, zabraňující naprostému zhroucení situace v zemi. Obviňoval kongresisty z neustálého měnění stran a z ochoty jakýmkoliv způsobem „ohnout hřbet“ ve snaze zdědit po Britech veškerou moc v Indii. Žádal převedení moci tak rychle, jak je to jen možné, nejlépe každé provincii zvlášť. Volbu každé provincie připojit se k preferované straně pokládal také za nutnost. Požadoval zároveň rozdělení armád⁷⁹ mezi oba nově vzniklé státy, čemuž se Británie snažila předejít. V požadavku Pákistánu rozhodně nehodlal ustoupit, dokonce se sám viděl jako jeho premiér. Lord Ismay měl proti jeho návrhu mnoho námitek. Pokud by byla moc předána každé provincii zvlášť, ty by se následně rozdělily do skupin a zvolily si vlastní vládu. Zástupci všech takto vzniklých shromáždění by mohli dohromady projednávat společné záležitosti, nicméně by neměli žádný nadřazený orgán, stojící nad lokálními shromážděními. Džinnáh však očekával ukončení všech problémů po rozdělení země. Místo toho, aby se debaty týkaly povahy centrální vlády, hlavním tématem rozhovorů se stalo rozdělení Indie. To byl zlomový bod, další mezník směřující k nevyhnutelnému dělení země.⁸⁰

V té době se řešila i otázka Bengálska a Paňdžábu, oblastí, v nichž si již komunalistické nepokoje vyžádaly obrovské množství lidských životů. Bengálská populace té doby čítala 60 milionů obyvatel, většinou muslimů a z toho přibližně 24 milionů hinduistů, zastoupených převážně na západě země. Jednalo se o kraj s vlastním jazykem, kulturou a historií. I proto hlavní ministr Bengálska Husain Šahíd Suhraavardí (1892-1963) doufal v budoucí autonomní rozvoj země, nejlépe ve status dominia. Země se neměla dělit, měl vzniknout sjednocený Bangladéš (země bengálsky mluvících). Bengálského guvernéra Fredericka Burrowse a místokrále stále nabádal, aby se přistoupilo i na požadavky této

---

⁷⁸ GOLANT, s. 237-239. Srov. OWEN, Nicholas, *The British Left and India: Metropolitan Anti-imperialism, 1885-1947*, Oxford 2007, s. 293-294.

⁷⁹ Od polního maršála Cariappy (1899-1993) se vícekrát dostalo vyrozumění, že k rozdělení obranných sil je za potřebí minimálně pět let. Až za tuto dobu by mohla být indická armáda schopna fungovat bez pomoci Velké Británie.

⁸⁰ HODSON, H. V., *The Great Divide: Britain-India-Pakistan*, Karachi 1985, s. 224-229. Srov. SINGH, Jaswant, *Jinnah: India, Partition, Independence*, Oxford 2010, s. 372-275.

mohutné komunity. Proti myšlence jednotné samostatné provincie stál sám Néhrú a jeho bengálský kolega Šjámá Prasád Mukherdží (1901-1953). Nechtěli se vzdát prosperující Kalkaty a hinduistické populace na západě země, která by dle jejich slov mohla být utlačována muslimskou většinou. Proto spíše než na zachování integrity Bengálska trvali na jeho rozdělení. Mukherdží byl mimojiné i v čele Hindú Mahásabhá, skrze kterou verboval do armády horlivé dobrovolníky, kteří měli bojovat za domov hinduistů v Bengálsku. Přestože byla většina bengálských hinduistů pro zachování integrity Bengálska, v obavě z Néhrúa se mu raději podřídili a začali podporovat rozdělení své rodné země. Džinnáh měl na tuto otázku paradoxně zcela odlišný názor – místo toho, aby podněcoval odštěpení muslimské většiny, raději by uvítal jednotné Bengálsko s Kalkatou jako jeho hlavním městem. Východní Bengálsko navíc dle guvernéra Burrowse ani nemohlo samostatně existovat. Nebylo hospodářsky vyspělé a jednoduše by se neuživilo, stalo by se obrovským „slumem“. Mountbatten se řídil v této otázce více Néhrúem a naděje na zachování sjednoceného Bengálska se zmenšovaly.⁸¹

Podobným nesnázím, jako byly v Bengálsku, musel Mountbatten čelit i na opačné straně země. Stejně jako se uvažovalo o jednotné zemi Bengálců, i Paňdžáb měl velké množství stoupců, obhajujících zachování jeho integrity. Obdobně jako u jeho východního protějšku bylo i toto území protkáno silným místním patriotismem, jednotnou historií a tradicemi. Proto mohlo i toto dělení přinést mnoho zbytečných problémů a mnohým ani nedávalo smysl. Navíc zde ani nebylo jasné zastoupení obyvatelstva. Pouze v oblasti Rávalpindí a Multánu byla zcela jasná muslimská dominance (9 milionů muslimů vs. 3 miliony nemuslimů). Téměř vyrovnaná situace byla v Láhauru, kde žily 4 miliony muslimů a 3 miliony nemuslimů. Naopak opačná situace byla v Džalandharu a Ambále. Muslimové zde byli zastoupeni třemi miliony, kdežto ostatní indická náboženství zde představovala sedm milionů obyvatel. Protože jeho území hraničilo s oběma budoucími státy, logicky si na něj dělaly nárok obě strany. Liga požadovala vznik Pákistánu, zahrnujícího celý Paňdžáb, Bengálsko a Ásám (v Ásámu měli ale muslimové ve většině okresů menšinu). Chtít po oblastech s hinduistickou majoritou, aby se připojily k Pákistánu, bylo jasným odpíráním principu seburčení jednotlivých komunit, který měl být prosazován.⁸²

---

⁸¹ WOLPERT, s. 140-143. Srov. ALI, Rabia Umar, *Empire in Retreat: The Story of India's Partition*, Oxford 2012, s. 73-74.

⁸² PANIGRAHI, s. 322-323.

3.3. *Mountbattenův plán*

Džinnáhova přetrvávající neústupnost dovedla místokrále k myšlence nutného vytvoření alternativního plánu. Ne však za několik měsíců, ale okamžitě. V krizových oblastech násilí pořád neustávalo a hlavně na západě v Severozápadních provinciích a Paňdžábu se oběti počítaly na tisíce. Na začátku dubna vytvořil Mountbatten plán, který byl označen za balkanizaci Indie. Jelikož se mělo dělení tvářit jako vyžádané obyvateli země, každá provincie měla mít možnost volby, ke které straně se připojí (k již existujícímu ústavodárnému shromáždění nebo k nově vytvořenému, muslimskému). Realizace plánu by ale znamenala naprosté rozštěpení a decentralizaci státu, kdyby se i státy s hinduistickou většinou rozhodly k existujícímu shromáždění nepřipojit. Po Néhrúových protestech místokrál plán upravil a jeho nová podoba se zapsala do dějin pod jeho jménem. Jelikož byl schválený třetího června, je označován i jako plán ze dne, kdy byl oficiálně přijat.⁸³

Plán byl upraven místokrálovým pomocníkem V. P. Menonem (1893-1965) a prakticky oznamoval rozdělení země. Hlavní změnou oproti původnímu návrhu byla eliminace budoucího eventuálního odděleného vývoje jednotlivých provincií. Aby bylo vyloučeno riziko případného nastávajícího maření chodu již existujícího ústavodárného shromáždění, bylo jasně stanoveno jeho nepřetržité fungování po dobu šesti měsíců již za účasti regionů s většinovým zastoupením hinduistického obyvatelstva. Vztah vůči knížecím státům zůstal zachován podle plánu Kabinetní mise. V přepracovaném plánu byla uskutečněna ještě jedna rozsáhlá úprava, která imponovala všem stranám, a tím byl status dominia ještě v roce 1947. Mountbatten se od počátku obával, že Indie po získání nezávislosti nebude součástí Commonwealthu kvůli napjatým vztahům, které se svou mateřskou zemí měla. Nechtěl, aby se vazby mezi Indií a Velkou Británií zcela zprětrhaly. Udělení statusu dominia by mohlo být možností, jak nešťastné situaci předejít a také východiskem, jak opustit Indii v přátelském duchu a s náležitou okázalostí. Navíc by nevyvstal problém s tak nepostradatelnými britskými důstojníky, kteří by po vyhlášení indické nezávislosti museli odejít z britských služeb, pokud by chtěli pokračovat pod indickou vlajkou. Další výhodou by bylo dočasné vyřešení problému s ústavou, na kterou by se, pokud by byla Indie dominium, nemuselo tolik spěchat. I londýnská vláda s Mountbattenovým plánem souhlasila a byla potěšena shodou, ke které nakonec došlo. Zvláště když se ještě nedávno nezdála střízlivá jakákoli jiná vize než naprostá anarchie či občanská válka.⁸⁴

⁸³ THOMAS-SYMONDS, s. 178. Srov. ALI, s. 69-72.

⁸⁴ MOON, Penderel, *The British Conquest and Dominion of India*, London 1989, s. 1176-1178. Srov. ALI, s. 81-83.

Když místokrál přiletěl z Londýna, setkal se 2. června s Néhrúem, Patélem a Krpaláním (1888-1982) za Kongres, Ligu zastupoval Džinnáh, Lijákat Alí Khan a Abdur Rab Ništar (1899-1958), za sikhy byl přítomen Sardár Baldév Singh. Již předtím Džinnáh zvýšil své požadavky, aby zaručil plné přijetí plánu v řadách kongresistů. Vzněl nárok na 800 mil dlouhý koridor, který měl spojovat Západní a Východní Pákistán. Další den se konference opět sešla, Mountbatten však zamezil dílčím diskuzím a místo toho předložil rozsáhlý dokument, nazvaný Správní následky dělení (*The Administrative Consequences of Partition*). Další jednání měla být již konečná. Indiští zástupci nakonec dělení Indie zdráhavě přijali, ne však jako dohodu, ale jako příměří mezi sebou navzájem. Třetího června bylo tedy definitivně rozhodnuto o osudu země. V sedm hodin večer odvysílal tuto zprávu lord Mountbatten, po něm promluvili i Néhrú, Džinnáh a Baldév Singh, aby ujistili a povzbudili občany nově vznikajících států.⁸⁵

V Paňdžábu propukaly v tuto dobu krvavé bouře v plné síle. V Severozápadních pohraničních provinciích a Multánu se nepokoje rozšířily i na venkov. Muslimové mající většinu zde napadali menšinové hinduisty a sikhy, kteří neměli dovolání. Nenávist byla namířena především na zastánce sikhismu, ti byli vražděni a jejich domy byly vypalovány. Komu se podařilo uniknout, hledal útočiště v klidnějších koutech země. Přesto byl exodus hinduistů i sikhů z těchto oblastí zatím velmi malý. Britská armáda naprosto selhávala v potlačování teroru. Z části také kvůli neochotě muslimů v armádě zakročit proti vlastním lidem. V oblastech s pevným vedením armády (jako například v Multánu), konali svou povinnost dobře. Ale ve většině oblastí země jednali policisté s polovičním nasazením, v některých dokonce zcela odmítali proti výtržníkům zakročit. Svou roli také hrálo vyčerpání armády z válečných let. Největší selhání bylo zapříčiněno ve svatém městě sikhů v Paňdžábu. V Amritsaru, ve kterém došlo za minulé generace k přehnanému zásahu britské armády, nyní nastala zcela opačná chyba. Po více než 24 hodin zuřily obrovské nepokoje bez zásahu strážníků. Nejsvětější náměstí lehlo popelem, aniž by byla příslušníky policie vystřelena jediná kulka. Přestože bylo v hlavním obvodu k dispozici 144 policistů, jejich velitel je do boje nevyslal. Pokud Britové čelili domorodcům, byli ochotni použít neomezenou sílu. Avšak, když proti sobě stáli Indové navzájem, poklidně vyčkávali opodál bez jakéhokoliv zásahu.⁸⁶

---

⁸⁵ GOLANT, s. 243-245. Srov. RIDDICK, John F., *The History of British India: A Chronology*, Westport 2006, s. 120.

⁸⁶ MOON, Penderel, *Divide and Quit*, Berkeley-Los Angeles 1962, s. 78-81.

3.4. Změna data odchodu z kolonie

Mezitím se v Londýně téměř denně scházel kabinet, aby projednával podmínky dvou budoucích dominií. Mountbatten se dozvěděl, že Zákon o indické nezávislosti (Indian Independence Bill) by mohl projít sněmovnou do konce července. Na tomto základě se pak rozhodl navrhnout Indům 15. srpen 1947 za den, kdy dojde k přesunu hlavních sil. Ti jednomyslně souhlasili. Hlavním důvodem, proč se rozhodl pro tak brzké datum, byla opodstatněná obava z rozpadu prozatímní vlády. Mountbatten si nebyl jistý, zda by byl schopný více jak dva měsíce udržet vládu v vchodu. V případě odstoupení jedné ze stran hrozilo zhroucení jím vymyšleného plánu. Navíc časný termín intenzivně nutil obě strany, aby se snažily dospět k dohodě. Také zbývalo méně prostoru pro dojednání veškerého přenosu sil, a to se zdálo být výhodou. Nebylo totiž dost času na smlouvání ohledně rozdělení armády, veškerých majetků, přesných demarkačních linií nebo například přidělení moci do center a provincií.⁸⁷

Přesné datum rozdělení země bylo stanoveno a většina problémů se musela vyřešit do té doby. Jednou z nejdůležitějších otázek bylo rozdělení dosud smíšené armády mezi dva nástupnické státy. Místokrál přesvědčil obě strany, aby si zachovaly během přechodného období na pozici vrchního velitele ozbrojených sil polního maršála Clauda Auchinlecka (1884-1981).⁸⁸ Samotná informace o budoucím dělení armády se na veřejnost dostala až po oznámení konečného dělení země a byla velkým překvapením i pro vysoké vojenské představitele,⁸⁹ kterým byla sdělena teprve večer před třetím červnem, když večeřeli v místokrálově paláci. Auchinleck odmítal začít dělit armádu, dokud byla Britská Indie rozdělena mezi dvě hlavní strany jen předběžně. O této otázce se konkrétněji jednalo až v červenci. Nejen díky sílícím sporům v této oblasti se nepokoje v Paňdžábu den ode dne stupňovaly.⁹⁰

V druhé polovině června si vybírala provinční shromáždění osud svého kraje. Balúčistán a Severozápadní pohraniční provincie se rozhodly pro nové ústavodárné shromáždění a později se 50,99% procent voličů (k volbám šlo 9,5% obyvatelstva) vyslovilo pro Pákistán.⁹¹ V Paňdžábu a Bengálsku se rozhodli pro rozdělení území. Sindh se vyslovil pro připojení k Pákistánu v poměru 3 ku 2. Stejně dopadlo hlasování v Sylhetu, kde zvítězili

---

⁸⁷ MOON, Penderel, *The British Conquest and Dominion of India*, London 1989, s. 1179.

⁸⁸ BLINKENBERG, Lars, *India - Pakistan: The History of Unsolved Conflicts. Vol. 1: The Historical Part*, Odense 1998, s. 48-49.

⁸⁹ Pouze Auchinleck byl dopředu obeznámen s rozdělením armády, protože byl součástí úzkého kruhu osobností, které měly k těmto informacím přístup.

⁹⁰ KHAN, s. 96-97.

⁹¹ KNIGHT, Lionel, *Britain in India, 1858-1947*, London 2012, s. 156.

stoupenci připojení k Východnímu Bengálsku (k Pákistánu) 4 hlasy ku 3. Provizorní hranice byla tímto položena od severu protínaje Paňdžáb, na jih vedla rovně podél Sindhu. Na východě se od subkontinentu odštěpilo Východní Bengálsko spolu s Sylhetem.⁹²

3.5. Radcliffova komise

O vytvoření hranic mezi oběma budoucími státy měly rozhodovat dvě komise (jedna pro Bengálsko s Ásámem a druhá pro Paňdžáb). Každá se měla skládat ze čtyř rozhodčích – ze dvou zastupujících Ligu a dvou Kongres. Nestranný předseda komise se měl nakonec vyslovit o všech sporných otázkách. Byl jím vybrán londýnský právník Cyril Radcliffe. Muž, který nikdy nestanul na indické půdě, byl určen předsedou obou hraničních komisí, aby rozhodl o budoucnosti subkontinentu. Práci, jejíž příprava by si vyžádala minimálně rok, on musel odvést za měsíc. Po jejím dokončení odletěl ze země a nikdy se do ní nevrátil. Obával se, že ho obě strany budou chtít připravit o život. Komise měla zemi dělit podle toho, zda v daném místě žije většina hinduistů nebo muslimů. Měla přihlédnout i k jiným určujícím faktorům – například zajistit Indii spojení, kterým se lze v zimě dostat do Kašmírského údolí.⁹³

Radcliffe přiletěl do Indie 8. července a v místokrálově paláci v Dillí začal s komisí jednat o nejpříjemnějším východisku. Nově vytyčené hranice neměly mít významný dopad jen na obrovské masy lidí, jež měly být přesídleny do míst, ve kterých žít nechtěly, ale také na místní hospodářské poměry. Zemědělsky nejvyspělejší indické území bylo právě v Paňdžábu. Díky řece Indu, vtékající do provincie z Himálají, byla oblast protkána efektivním systémem zavlažování. Nová hranice mohla přetnout zavlažovací soustavu a tím pádem zastavit zavlažování indických polí. Ohrožená byla i situace obyvatel na druhém konci země. Hlavním produktem východního Bengálska byla juta, používaná na výrobu textilních produktů. Její zpracování však probíhalo především v Kalkatě v Západním Bengálsku, která měla být v případě rozdělení země součástí indické Unie. Miliony rolníků tak mohly přijít o živobytí a ze země se mohl zcela vytratit ekonomický potenciál.⁹⁴

Komise začaly vyjednávat 30. července v Láhauru a Kalkatě. Jelikož nemohl být Cyril Radcliffe přítomen na obou sezeních zároveň, nedocházel ani na jedno a dal přednost čtení záznamů z jejich zasedání. Diskuze však selhávaly na nepřímém tlaku vyvíjeném Británií na vyřešení nejzávažnějších problémů a na neschopnosti indických představitelů se

---

⁹² HODSON, s. 322. Srov. EHRMANN, s. 685.

⁹³ SINGH, Jaswant, *Jinnah: India, Partition, Independence*, Oxford 2010, s. 375-377. Srov. WOLPERT, s. 157.

⁹⁴ HAY, Jeff, *The Partition of British India: Arbitrary Borders*, New York 2006, s. 75-76.

dohodnout. Byli si vědomi nespravedlností a příkoří, která museli snášet z té či oné strany (muslimská nadvláda, pronásledování sikhů, pogromy aj.), a k tradičnímu nepříteli zůstali odměření až nevráživí. Boj za nezávislost, vedený po dlouhá desetiletí, nemohl být plně zužitkován. Ani sama naléhavost situace je nepodnítila k spolupráci a aktivní snaze najít východisko prospěšné pro všechny strany. Předem stanovené podmínky vyžadovaly zakreslení hranic do map. Radcliffovy závěry nakonec přiřknuly Láhaur, oblast Čittagonžského pohoří, celou oblast Sylhet Pákistánu a Amritsar s Kalkatou Indii. Rada pro dělení země, vytvořená kvůli usnadnění procesu, závěry komise hranic schválila. Když bylo její stanovisko zveřejněno, indická politická špička s ním nesouhlasila a snažila se na svou stranu za hraniční čáru přetáhnout každou živou duši. Mountbatten se obával zmaření oslav nezávislosti po zpřístupnění skutečných hranic veřejnosti. Proto odložil datum jejich ohlášení až na dobu po samotném dělení země, přestože Radcliffe pokládal za nejzazší možné datum 13. srpna.⁹⁵

Londýnský parlament schválil 18. července Zákon o nezávislosti Indie. Hned v prvním bodě stanovil vznik dvou dominií Indie a Pákistánu 15. srpna 1947. Pákistánu přiřknul Východní Bengálsko, Západní Paňdžáb, Sindh, Balúčistán a Severozápadní pohraniční provincie. Bengálsko a Paňdžáb bylo rozděleno na východní a západní část na základě závěrů komise. Panovník měl jmenovat generálního guvernéra zvlášť pro obě země (mohla jím být jedna a táž osoba), který mohl provést opatření, podle něj nutná nebo prospěšná. Vláda Jeho Veličenstva se ode dne vzniku dominií zříkala jakékoliv zodpovědnosti za spravovaná území včetně závazků v knížecích státech. Zaměstnanci, jmenovaní státním tajemníkem a Jeho Veličenstvem, měli pokračovat ve službách u jednoho z nově vzniklých dominií za stejných podmínek. Z ústavodárného shromáždění, poprvé zasedajícího 19. prosince roku 1946, měli být vyloučeni zástupci Bengálska, Paňdžábu, Sindhu a Britského Balúčistánu a naopak do něj začlenění reprezentanti Západního Bengálska a Východního Paňdžábu. Pro Pákistán mělo vzniknout nové ústavodárné shromáždění pod záštitou generálního guvernéra.⁹⁶

V Londýně se mezitím jednalo o termínu odchodu britských vojenských jednotek ze subkontinentu. Attlee byl proti setrvání jednotek v Indii i po vyhlášení nezávislosti, přestože by mohly v zemi pomoci uklidnit situaci a zajistit britský vliv v okolních státech. Mountbatten byl stejného názoru i s ohledem na situaci v Egyptě, kde proti přítomným

---

⁹⁵ GOLANT, s. 245-247.

⁹⁶ Indian Independence Act, 1947, 10 & 11 Geo. 6. kap. 30 [cit. 20015-02-26], dostupné na <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/Geo6/10-11/30#commentary-c593094>.

britským vojákům probíhaly protesty. Attlee nakonec nařídil, aby se po 15. srpnu 1947 všechny britské jednotky ze subkontinentu stáhly.⁹⁷

---

⁹⁷ HEINLEIN, Frank, *British Government Policy and Decolonisation 1945-63: Scrutinising the Official Mind*, New York 2002, s. 41.

4. Vznik dvou států

Hranice byly již jasně dané a poslední místokrál Indie se začal připravovat na závěrečný odchod ze země. Ústupek učinil ohledně finálního termínu, který přesunul na 14. srpna roku 1947. Hinduističtí astrologové totiž označili 15. srpen jako velmi nepříznivý den pro ustanovení nového státu.⁹⁸ Ceremonie, doprovázející vznik nového státu, započaly již o půlnoci 14. srpna. Oficiální vznik Pákistánu byl vyhlášen 14. srpna a vznik Indie den poté. Díky tomu se mohl odcházející místokrál účastnit mohutných oslav nezávislosti na obou stranách, při nichž v ulicích dokonce zavládl mír a lidé společně slavili ustanovení nových států. Již 13. srpna cestoval Mountbatten se svou manželkou do Karáčí, budoucího hlavního města Pákistánu, a spolu s Džinnáhem, který byl před dvěma dny zvolen hlavou státu, slavnostně projížděl město v otevřeném voze. Karáčí obývalo 350 tisíc lidí a dalších 250 tisíc přišlo, aby bylo u vzniku nového státu. Davem se lynulo *Pákistán Zindabád* (dlouhotrvající Pákistán), hlavní heslo pákistánských patriotů. Mountbatten se ve jménu Velké Británie se zemí rozloučil a Džinnáh mu za celý národ na oplátku poděkoval. Oslavy indické nezávislosti začaly oficiálně při západu slunce, kdy procesí hinduistických svatých mužů jmenovalo Néhrúa premiérem nové země v jeho dillijském domě. Union Jack byl navečer stažen z veřejných budov, na dillijské Červené pevnosti byla vztyčena nová vlajka Indie a zástupy lidí v Dillí zpívaly hymnu *Vandé mátaram* (Velebím tě, matko).⁹⁹

Obyvatelé Indického subkontinentu slavili svou nezávislost, ale část z nich stále nevěděla, ke kterému státu se připojí jimi obývané území. Přestože Radcliffova komise podala svou zprávu již 12. srpna, byla několik dní úmyslně zamlčována. Nikdo v Indii nevěděl, kudy skutečná hranice povede a mezi lidmi se šířily různé fámy a klepy. Přes personál v místokrálově paláci část informací pronikla ven a noviny začaly otiskovat předběžné mapy sporných oblastí. Mountbatten odhalil konečné vymezení hranic indickým politickým zástupcům až 16. srpna v pět hodin večer. Na veřejnost se tato informace dostala následující den, ve stejný den první pluk britských vojenských jednotek opustil Bombaj. Pro mnoho lidí znamenala informace obrovský šok – například početná komunita muslimů v Amritsaru byla zcela zděšena, když se dozvěděla, že Amritsar připadne Indii. Linie vedla skrze pole a lesy, odloučila věřící od jejich náboženských míst, oblasti pěstování plodin od regionů jejich zpracování (kupříkladu juta v Bengálsku), zpřetrhala paňdžábský systém zavlažování a místy

---

⁹⁸ Když astrologové označili 15. srpen jako den nepříznivý, mělo to na smýšlení lidí obrovský. V Indii lidé s astrology běžně konzultují veškerá důležitá rozhodnutí od svatby po pracovní pohovor, natož pak vznik nového státu.

⁹⁹ HAY, s. 80-81.

byla vedena bez jakéhokoliv respektování geografických podmínek. Západní a východní část Pákistánu byla oddělena více než tisíci mílemi a plavba mezi Karáčím a Čattagrámem trvala pět dní. Na sporném území v Paňdžábu (především Láhaur, Amritsar, Gurdáspur, Hóšijápur a Džálandhar) a na druhé straně země v Bengálsku se šířil obrovský chaos a zmatek z toho, která oblast je ještě v Indii a která již v Pákistánu. Například v bengálském okrese Málá vlála až do 14. srpna pákistánská vlajka, ale poté byl okres k obrovskému šoku obyvatel přičleněn k Indii. Plno obyvatel se ocitlo „na špatné straně“ a snažilo se svou vesnici vyčistit od „vetřelců“.¹⁰⁰

Nepokoje v předělových provinciích pokračovaly i nadále. Většina Britů včetně premiéra se domnívala, že bílí obyvatelé budou v polovině srpna 1947 prvními oběťmi, na které domorodci zaútočí, a proto byli policií chráněni hlavně oni.¹⁰¹ Nakonec nebyl v tu dobu nikdo ve větším bezpečí a vojenské složky chyběly v oblastech, v kterých to bylo skutečně třeba. Například v Láhauru, který připadl Pákistánu, žilo v červnu roku 1947 300 tisíc nemuslimů (především hinduistů a sikhů), 19. srpna stejného roku jich bylo zaznamenáno pouze 10 tisíc.¹⁰² Do nově vznikajících států proudily přes hranice statisíce uprchlíků. V samotném Dillí hinduističtí a sikhští běženci zaplavovali ulice a k 25. srpnu se jich udává na sto tisíc.¹⁰³ Celkově bylo uprchlíků, kteří opustili pákistánské oblasti a se svými karavanami překročili hranice do Indie, k 12. září více než 1,25 milionu. Vlaky imigrantů proudily přes hranice Pákistán – Indie a zpět. Rozhořčení hinduisté napadali vlaky jedoucí z Indie plné muslimských utečenců a muslimové útočili na vlaky cestující z Pákistánu, ve kterých byli hinduisté a sikhové. V této době probíhala napadení v takové míře, že do konečné stanice nedojel téměř nikdo živý.¹⁰⁴

Mezitím se Džaváharlál Néhrú chopil funkce premiéra Indie a generálním guvernérem Pákistánu¹⁰⁵ se stal Muhammad Alí Džinnáh. Gándhí ale neměl z dosažení svého dlouholetého cíle tímto způsobem radost. Příčilo se mu rozdělení *matky Indie* a nikdy ho vnitřně nepřijal, zvláště když ho doprovázelo krveprolití. Gándhí se snažil hromadnému vraždění zabránit – navštěvoval znesvářená města a načas se mu svou přítomností podařilo zachovat v ulicích klid.¹⁰⁶ Nově utvořený stát však Gándhí nepřežil ani o půl roku. Kvůli příliš velkým ústupkům muslimům, za něž byl hojně kritizován, na něj militantní hinduista

---

¹⁰⁰ KHAN, s. 124-127.

¹⁰¹ OWEN, s. 294.

¹⁰² WOLPERT, s. 173.

¹⁰³ Tamtéž, s. 175.

¹⁰⁴ Tamtéž, s. 173-177.

¹⁰⁵ Generálním guvernérem Indie se stal na necelý rok Louis Mountbatten a předpokládalo se, že by měl být i guvernérem Pákistánu. Džinnáh nakonec tento post obsadil sám.

¹⁰⁶ GHOSE, Sankar, *Mahatma Gandhi*, New Delhi 1991, s. 351.

Nathúrám Gódsé (1910-1949) spáchal 30. ledna 1948 atentát, jemuž Gándhí podlehl. Prvního výročí vzniku státu se nedožil ani Džinnáh. Byl těžce nemocný, 7. srpna odletěl z Dillí a do Indie se nikdy nevrátil. Zemřel v Karáči v pozdních hodinách 11. září roku 1948.¹⁰⁷

Specifickou pozici v tuto dobu zaujímal i knížecí státy, kterých se na Indickém subkontinentu před srpnem roku 1947 nacházelo 562.¹⁰⁸ Podle Mountbattenova plánu mohl každý domorodý vládce rozhodnout o budoucím směřování své země. Mountbatten naléhal na knížecí státy, aby se přičlenily k jednomu z dominií, a byl v tom velmi úspěšný – do 15. srpna roku 1947 se přičlenilo k Indické unii 550 států.¹⁰⁹ Přesto zde byli i vládcí, kteří chtěli vyhlásit samostatnost. Některé evropské státy (například Francie) otevřeně prohlašovaly, že s nezávislými státy navážou diplomatické styky, což by znamenalo jejich uznání. Pro Indii a Pákistán byla balkanizace území nepřijatelná, a tak vyvíjely na domorodé panovníky soustavný tlak. V průběhu léta naléhání sílilo a vyhrocená situace způsobila ozbrojený odpor v Kašmíru a Hajdarabádu. V obou oblastech nebyl budoucí osud země zjevný kvůli různorodému zastoupení obyvatelstva. Připojení Hajdarabádu k Indii vyřešil v roce 1948 premiér Néhrú jeho anexí. Jednalo se o stát s většinově hinduistickým obyvatelstvem, avšak ovládaný muslimskou menšinou, a vznik nezávislého státu uprostřed Indie byl nežádoucí. Otázka Kašmíru, který se oficiálně připojil k Indii, byla předmětem pozdějších válečných konfliktů a nebyla zcela vyřešena dodnes.¹¹⁰ Roztržka vypukla i kvůli většinově hinduistickému knížecímu státu Džúnagarh ovládanému muslimy. Džúnagarh byl nakonec přičleněn k Indii, avšak dnes ho stále nalezneme i na mapách Pákistánu, podobně jako jiná sporná území.¹¹¹

---

¹⁰⁷ SINGH, s. 396, 405.

¹⁰⁸ Počet knížecích států, které se nacházely v srpnu 1947 na indickém subkontinentu, se u různých publikací liší. S počtem 562 jsem se setkala nejvíce, proto ho uvádím. Srov. např. WOLPERT, s. 23.

¹⁰⁹ KNIGHT, s. 159.

¹¹⁰ Více o kašmírských válkách například v knize GANGULY, Sumit, *Conflict Unending: India-Pakistan Tension since 1947*, New York 2001.

¹¹¹ Další stát, který chtěl původně vyhlásit nezávislost, byla severovýchodoindická Tripura. Zůstala nezávislá až do roku 1949, kdy se připojila k Indii. KHAN, s. 97-98.

Závěr

Odchod Britů z Indie byl rychlý a nedobrovolný, ale nebyl katastrofou. Ekonomická krize Velké Británie po roce 1945 a nepříznivá mezinárodně-politická situace donutila Británii urychleně odejít. Británie dala přednost své sociální politice nad koloniální. Néhrú i Džinnáh byli pragmaticky ochotni přijmout status dominia, aniž by žádali více. Díky tomu mohl Attlee nazývat opuštění Indie triumfálním koncem mnohaletého snažení udělit Indům autonomii. Británii to také dodalo naději, že nově ustanovená dominia budou v budoucnu jejím opěrným bodem v jižní Asii, zatímco v sousední Číně probíhala občanská válka. Pomyslný rozvod dopadl lépe v porovnání s pohromou, kterou po sobě zanechaly jiné koloniální velmoci – například Francie při odchodu z Indočíny nebo Nizozemí z Indonésie.¹¹² V Londýně byly problémy, provázející opuštění Indického subkontinentu, vnímány jako politováníhodné, ale nevyhnutelné. Nezávislost Indie neměla znamenat konec britsko-indické spolupráce, ale její nový začátek. Protože byla Indie na Británii závislá v obranných záležitostech, očekávalo se, že bude Británii následovat v hlavních otázkách zahraniční politiky.

Odchod Britů z Indie má dlouhodobé důsledky. Po roce 1947 se Británie již nemohla opírat o indickou armádu a musela stále více hledat vlastní zdroje k zachování svého postavení ve světě. Indická nezávislost vyvolala závažnější otázku – když nedokázala udržet moc ve své perle impéria, jaký bude osud zbytku jejího panství? Když si Indie a Pákistán vydobyly pozici dominia, bylo těžké odepřít ústupky jiným součástem říše. V únoru 1948 se stala dominiem i Srí Lanka, v lednu 1948 získala nezávislost Barma a stala se republikou. Podobná situace následovala v dalších částech impéria.¹¹³ Opuštěním své kolonie zanechala Británie na subkontinentu dva vůči sobě nevraživé státy, které spolu později bojovaly o sporná území (války o Kašmír aj.) a také využily slabosti toho druhého k podpoře domácího nacionalismu (válka o Bangladéš, která skončila konečným odtržením Východního Pákistánu od Pákistánu a vznikem samostatného Bangladéše, země bengálsky mluvících).

Dalším z důsledků, přetrvávajících do dnešních dnů, je indické přistěhovalectví do Velké Británie. Zámožné indické rodiny využívaly spojení s mateřskou zemí a posílaly své děti do Británie na studia. Poměrně velká část indické elity si odtud odnesla vzdělání, ale i západní ideály – Gándhí, Néhrú i Džinnáh studovali v Británii práva. Většinu přistěhovalců tvořili obchodníci, námořníci, vojáci a specializovaní odborníci (právníci, lékaři

---

¹¹² DARWIN, s. 539.

¹¹³ BUTLER, L. J., *Britain and Empire: Adjusting to a Post-Imperial World*, London 2002, s. 73-75.

atd.). Během první světové války Indové zastupovali v továrnách Brity, odvedené do frontové linie, a mnoho z nich se účastnilo přímých bojů v zákopech. Situace se opakovala i za druhé světové války, kdy Británie povolala dobrovolníky, aby zaplnily volná místa ve válečné výrobě. Samotných bojů se na spojenecké straně účastnilo přes 2,5 milionu Indů. Od počátku 50. let se indická komunita mohutně rozrůstala, ale po zpřísnění přistěhovalecké kontroly v roce 1965 začala imigrace pomalu klesat. Většina imigrantů pocházela z indických či pákistánských hraničních regionů a v roce 1947 se ocitli „na špatné straně“ demarkační linie. Jednalo se především o oblast Paňdžábu, Gudžarátu a Sylhetu.¹¹⁴ Podle cenzu z roku 2011 žije v Británii z celkové britské populace 2,3% obyvatel Indů.¹¹⁵

---

¹¹⁴ SIMONOVÁ, Michaela, *Přistěhovalectví do Velké Británie v letech 1945-1971: Příspěvek k dějinám ostrovního státu ve 20. století*, Diplomová práce, Praha 2008, s. 12-14, 74, 77.

¹¹⁵ The World Factbook [cit. 2015-14-07], dostupné na <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/uk.html>.

Seznam literatury

1. Vydané prameny

Indian Round Table Conference (Second Session): 7th September 1931-1st December 1931, Calcutta 1932.

MANSERGH, Nicholas – LUMBY, E. W. R., eds., *The Transfer of Power, 1942-7: Vol. I The Cripps Mission, January-April 1942*, London 1970.

MANSERGH, Nicholas – LUMBY, E. W. R., eds., *The Transfer of Power, 1942-7: Vol. II Quit India, 30 April-21 September 1942*, London 1971.

MANSERGH, Nicholas – LUMBY, E. W. R., eds., *The Transfer of Power 1942-7: Vol. III Reassertion of Authority, Gandhi's Fast and the Succession to the Viceroyalty, 21 September 1942-12 June 1943*, London 1971.

MANSERGH, Nicholas – LUMBY, E. W. R., eds., *The Transfer of Power, 1942-7: Vol. IV The Bengal Famine and the New Viceroyalty, 15 June 1943-31 August 1944*, London 1973.

MANSERGH, Nicholas – MOON, Penderel, eds., *The Transfer of Power 1942-7: Vol. V The Simla Conference: Background and Proceedings, 1 September 1944-28 July 1945*, London 1974.

MANSERGH, Nicholas – MOON, Penderel, eds., *The Transfer of Power, 1942-7: Vol. VI The Post-war Phase: New Moves by the Labour Government, 1 August 1945-22 March 1946*, London 1976.

MANSERGH, Nicholas – MOON, Penderel, eds., *The Transfer of Power, 1942-7: Vol. VII The Cabinet Mission, 23 March-29 June 1946*, London 1977.

MANSERGH, Nicholas – MOON, Penderel, eds., *The Transfer of Power, 1942-7: Vol. VIII The Interim Government, 3 July-1 November 1946*, London 1980.

MANSERGH, Nicholas – MOON, Penderel, eds., *The Transfer of Power 1942-7: Vol. IX The Fixing of a Time Limit, 4 November 1946 - 22 March 1947*, London 1980.

MANSERGH, Nicholas – MOON, Penderel, eds., *The Transfer of Power, 1942-7: Vol. X The Mountbatten Viceroyalty, Formulation of a Plan, 22 March-30 May 1947*, London 1981.

MANSERGH, Nicholas – MOON, Penderel, eds., *The Transfer of Power, 1942-7: Vol. XI The Mountbatten Viceroyalty, Announcement and Reception of the 3 June Plan, 31 May-7 July 1947*, London 1982.

MANSERGH, Nicholas – MOON, Penderel, eds., *The Transfer of Power, 1942-7: Vol. XII The Mountbatten Viceroyalty: Princes, Partition and Independence, 8 July-15 August 1947*, London 1983.

2. Prameny z internetových databází

Indian Independence Act, 1947, 10 & 11 Geo. 6. kap. 30 [cit. 20015-02-26], dostupné na <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/Geo6/10-11/30#commentary-c593094>.

President Wilson's Message to Congress, January 8, 1918; Records of the United States Senate; Record Group 46; Records of the United States Senate; National Archives [cit. 2015-02-25].

3. Odborná literatura

3.1. Monografie

- ALI, Rabia Umar, *Empire in Retreat: The Story of India's Partition*, Oxford 2012.
- BHATT, Chetan, *Hindu Nationalism: Origins, Ideologies and Modern Myths*, Oxford 2001.
- BLINKENBERG, Lars, *India - Pakistan: The History of Unsolved Conflicts. Vol. 1: The Historical Part*, Odense 1998.
- BUTLER, L. J., *Britain and Empire: Adjusting to a Post-Imperial World*, London 2002.
- DARWIN, John, *The Empire Project: The Rise and Fall of the British World-system, 1830-1970*, Cambridge 2009.
- ELLINGER, Jiří, *Neville Chamberlain: Od usmiřování k válce: Britská zahraniční politika, 1937-1940*, Praha 2009.
- EVANS, Hubert, *Looking Back on India*, London 1988.
- FISCHER, Louis, *Mahatma Gandhi: His Life & Times*, London 1950.
- GANGULY, Sumit, *Conflict Unending: India-Pakistan Tension since 1947*, New York 2001.
- GHOSE, Sankar, *Mahatma Gandhi*, New Delhi 1991.
- GOLANT, William, *The Long Afternoon: British India 1601-1947*, London 1975.
- HAY, Jeff, *The Partition of British India: Arbitrary Borders*, New York 2006.
- HEINLEIN, Frank, *British Government Policy and Decolonisation 1945-63: Scrutinising the Official Mind*, New York 2002.
- HINSLEY, F. H., ed. *The New Cambridge Modern History: Volume 11: Material Progress and World-Wide Problems, 1870-98*, Cambridge 1962.
- HODSON, H. V., *The Great Divide: Britain-India-Pakistan*, Karachi 1985.
- HUTCHINGS, Francis G., *India's Revolution: Gandhi and the Quit India Movement*, Cambridge 1973.
- HYAM, Ronald, *Understanding the British Empire*, Cambridge 2010.
- CHATTERJI, Joya, *The Spoils of Partition: Bengal and India, 1947-1967*, Cambridge 2007.
- CHHABRA, G. S., *Advanced Study in the History of Modern India*, New Delhi 1971. 3 sv.
- CHURCHILL, Winston, *Druhá světová válka: IV. díl, Karta se obrací*, Praha 1994.
- CHURCHILL, Winston, *Druhá světová válka: V. díl, Kruh se uzavírá*, Praha 1995.
- JUDD, Denis, *Impérium: Britská imperiální zkušenost od roku 1765 do současnosti*, Praha 1999.
- KHAN, Yasmin, *The Great Partition: The Making of India and Pakistan*, New Haven 2007.
- KNIGHT, Lionel, *Britain in India, 1858-1947*, London 2012.
- LOUIS, William Roger, *Ends of British Imperialism: The Scramble for Empire, Suez and Decolonization*, New York 2006.
- MATHAI, M. O., *Reminiscences of the Nehru Age*, New Delhi 1978.
- MOON, Penderel, *The British Conquest and Dominion of India*, London 1989.

- MOON, Penderel, *Divide and Quit*, Berkeley-Los Angeles 1962.
- MORAES, Frank, *Jawaharlal Nehru: A Biography*, Mumbai 2007.
- MOWAT, C. L., ed., *The New Cambridge Modern History: Volume 12: The Shifting Balance of World Forces, 1898-1945*, Cambridge 1968.
- NANDA, Bal Ram, *Gokhale: The Indian Moderates and the British Raj*, Princeton 1977.
- NÉHRŮ, Džaváharlál, *Objevení Indie*, Praha 1957.
- NEHRU, Jawaharlal, *Glimpses of World History*, New York 1960.
- OWEN, Nicholas, *The British Left and India: Metropolitan Anti-imperialism, 1885-1947*, Oxford 2007.
- PANIGRAHI, D. N., *India's Partition: The Story of Imperialism in Retreat*, New York 2004.
- RIDDICK, John F., *The History of British India: A Chronology*, Westport 2006.
- SINGH, Jaswant, *Jinnah: India, Partition, Independence*, Oxford 2010.
- SINHA, Jagdish N., *Science, War and Imperialism: India in the Second World War*, Leiden 2008.
- STRNAD, Jaroslav et al., *Dějiny Indie*, Praha 2003.
- TATLA, Darshan Singh, *The Sikh Diaspora: The Search for Statehood*, Seattle 1999.
- THOMAS-SYMONDS, Nicklaus, *Attlee: A Life in Politics*, London 2010.
- VOGELSANG, Willem, *Dějiny Afghánistánu*, Praha 2010.
- WANNER, Michal, *Sedmiletá válka v Orientu*, Praha 2001.
- WALSH, Judith E., *A Brief History of India*, New York 2011.
- WOLPERT, Stanley, *Shameful Flight: The Last Years of the British Empire in India*, Oxford 2009.

3.2. Odborné studie

- BANDYOPADHYAY, Sekhar, Transfer of Power and the Crisis of Dalit Politics in India, 1945-1947, in: *Modern Asian Studies*, Vol. 34, No. 4, 2000, s. 893-942.
- BOGGS, Theodore H., The Government of India, in: *Political Science Quarterly*, Vol. 26, No. 2, 1911, s. 290-310.
- COPLAND, Ian, The Princely States, the Muslim League and the Partition of India in 1947, in: *The International History Review*, Vol. 8, No. 1, 1991, s. 38-69.
- DAS, Taraknath, The Progress of the Non-Violent Revolution in India, in: *The Journal of International Relations*, Vol. 12, No. 2, 1921, s. 204-214.
- EHRMANN, Winston W., Post-War Government and Politics of India, in: *The Journal of Politics*, Vol. 9, No. 4, 1947, s. 653-691.
- FURBER, Holden, Constitution-Making in India, in: *Far Eastern Survey*, Vol. 18, No. 8, s. 86-89.
- FURBER, Holden, The Unification of India, 1947-1951, in: *Pacific Affairs*, Vol. 24, No. 4, s. 352-371.

- GALLAGHER, John – SEAL, Anil, Britain and India between the Wars, in: *Modern Asian Studies*, Vol. 15, No. 3, 1981, s. 387-414.
- GLYNN, Irial, „An Untouchable in the Presence of Brahmins“ Lord Wavell’s Disastrous Relationship with Whitehall during His Time as Viceroy to India, 1943-7, in: *Modern Asian Studies*, Vol. 41, No. 3, 2007, s. 639-663.
- GORE-BOOTH, Paul, The Foreign Policy of the Labour Government, in: *The Journal of Politics*, Vol. 12, No. 2, 1950, s. 371-382.
- HUME, R. A., The Indian National Congress, in: *The Journal of Race Development*, Vol. 1., No. 3, 1911, s. 367-371.
- HUTTENBACK, R. A., The British Empire as a „White Man’s Country“: Racial Attitudes and Immigration Legislation in the Colonies of White Settlement, in: *Journal of British Studies*, Vol. 13, No. 1, 1973, s. 108-137.
- JONES, John P., The Present Situation in India, in: *The Journal of Race Development*, Vol. 1., No. 1, 1910, s. 86-109.
- KISSINGER, Henry A., Reflections on a Partnership: British and American Attitudes to Postwar Foreign Policy, in: *International Affairs (Royal Institute of International Affairs 1944-)*, Vol. 58, No. 4., 1982, s. 571-587.
- KOCHANEK, Stanley A., The Indian National Congress: The Distribution of Power between Party and Government, in: *The Journal of Asian Studies*, Vol. 25, No. 4, 1966, s. 681-697.
- KOSS, Stephen E., John Morley and the Communal Question, in: *The Journal of Asian Studies*, Vol. 26, No. 3, 1967, s. 381-387.
- LOUIS, William Roger, Sir Keith Hancock and the British Empire: The Pax Britannica and the Pax Americana, in: *The English Historical Review*, Vol. 120, No. 488, 2005, s. 937-962.
- MARKELL, Patchen, The Insufficiency of Non-Domination, in: *Political Theory*, Vol. 36, No. 1, 2008, s. 9-36.
- MOORE, R. J., Jinnah and the Pakistan Demand, in: *Modern Asian Studies*, Vol. 17, No. 4, 1983, s. 529-561.
- MORRIS-JONES, W. H., Thirty-six Years Later: The Mixed Legacies of Mountbatten’s Transfer of Power, in: *International Affairs (Royal Institute of International Affairs 1944-)*, Vol. 59, No. 4, 1983, s. 621-628.
- MORRIS-JONES, W. H., The Transfer of Power, 1947: A View from Sidelines, in: *Modern Asian Studies*, Vol. 16, No. 1, 1982, s. 1-32.
- NEWTON, C. C. S., The Sterling Crisis of 1947 and the British Response to the Marshall Plan, in: *The Economic History Review*, Vol. 37, No. 3, 1984, s. 391-408.
- OWEN, Hugh F., Negotiating the Lucknow Pact, in: *The Journal of Asian Studies*, Vol. 31, No. 3, 1972, s. 561-587.
- OWEN, Nicholas, The Conservative Party and Indian Independence, 1945-1947, in: *The Historical Journal*, Vol. 46, No. 2, s. 403-436.
- SHAIKH, Farzana, Muslims and Political Representation in Colonial India: The Making of Pakistan, in: *Modern Asian Studies*, Vol. 20, No. 3, 1986, s. 539-557.
- SINGH, Anita Inder, Decolonization in India: The Statement of 20 February 1947, in: *The International History Review*, Vol. 6, No. 2, 1984, s. 191-209.

SINGH, Anita Inder, Imperial Defence and the Transfer of Power in India, 1946-1947, in: *The International History Review*, Vol. 4, No. 4, 1982, s. 568-588.

SINGH, Anita Inder, Keeping India in the Commonwealth: British Political and Military Aims, 1947-49, in: *Journal of Contemporary History*, Vol. 20, No. 3, 1985, s. 469-481.

SMITH, Tony, A Comparative Study of French and British Decolonization, in: *Comparative Studies in Society and History*, Vol. 20, No. 1, 1978, s. 70-102.

TALBOT, Ian A., The Second World War and Local Indian Politics: 1939-1947, in: *The International History Review*, Vol. 6, No. 4, 1984, s. 592-610.

TINKER, Hugh, Jawaharlal Nehru at Simla, May 1947: A Moment of Truth?, in: *Modern Asian Studies*, Vol. 4, No. 4, 1970, s. 349-358.

WEILER, Peter, British Labour and the Cold War: The Foreign Policy of the Labour Governments, 1945-1951, in: *Journal of British Studies*, Vol. 26, No. 1, 1987, s. 54-82.

WRIGHT, Theodore P. Jr., The Muslim League in South India since Independence: A Study in Minority Group Political Strategies, in: *The American Political Science Review*, Vol. 60, No. 3, 1966, s. 579-599.

3.3. Vysokoškolské kvalifikační práce

SIMONOVÁ, Michaela, *Přistěhovalectví do Velké Británie v letech 1945-1971: Příspěvek k dějinám ostrovního státu ve 20. století*, Diplomová práce, Praha 2008.

BERÁNEK, Petr, *Subhás Čandra Bose a indické národní hnutí (1920-1945)*, Diplomová práce, Praha 2007.